

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Majandusarvestuse instituut

Finantsarvestuse õppetool

Käthy Laar

RAAMATUPIDAJA KUTSE-EETIKA KOODEKSI

JÄRGIMISEST MIKROETTEVÕTETES

Bakalaureusetöö

Juhendaja: dotsent Natalja Gurvitš

Tallinn 2016

Olen koostanud töö iseseisvalt.

Töö koostamisel kasutatud kõikidele teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele on viidatud.

Autor Käthy Laar

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 131168TABB

Üliõpilase e-posti aadress: kkathylaar@gmail.com

Juhendaja dotsent Natalja Gurvitš:

Töö vastab bakalaureusetööle esitatud nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(ametikoht, nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

ABSTRAKT	4
SISSEJUHATUS	5
1. RAAMATUPIDAJA KUTSE-EETIKA KOODEKSI KÄSITLUS	7
1.1. Olulised kutse-eetikaga seotud mõisted.....	7
1.2. Raamatupidaja kutse-eetika olemus.....	8
1.3. Raamatupidaja kutse-eetika koodeksi sisu ja nõuded.....	9
1.3.1. Rahvusvahelise Raamatupidajate Föderatsiooni Eetika Komitee kutse-eetika koodeks	9
1.3.2. Eesti raamatupidaja kutse-eetika koodeks	12
1.4. Eetikanõuete rikkumised suurskandaalide näitel	14
2. UURIMUS KUTSE-EETIKA KOODEKSI JÄRGIMISEST	18
2.1. Kvalitatiivse uurimisviisi, valimi ja protsessi kirjeldus.....	18
2.2. Kvantitatiivse uurimisviisi, valimi ja protsessi kirjeldus	19
2.3. Individuaalintervjuude tulemuste analüüs	20
2.4. Ankeetküsitluse tulemuste analüüs	26
2.5. Järeldused ja ettepanekud	36
KOKKUVÕTE	39
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	41
SUMMARY	44
LISAD	46
Lisa 1. Worldcom Scandal	46
Lisa 2. Raamatupidajate seas läbiviidud individuaalintervjuude küsitlus	47
Lisa 3. Raamatupidajate seas läbiviidud ankeetküsitlus	48
Lisa 4. Eetikanõuete järgimine raamatupidajate hinnangul sõltuvalt vanusest	51
Lisa 5. Raamatupidamisega seotud koolituste läbimine	52
Lisa 6. Intervjuu transkriptsioon, vastaja 1	53
Lisa 7. Intervjuu transkriptsioon, vastaja 2	58

Lisa 8. Intervjuu transkriptsioon, vastaja 3.....	61
Lisa 9. Intervjuu transkriptsioon, vastaja 4.....	64
Lisa 10. Intervjuu transkriptsioon, vastaja 5.....	67

ABSTRAKT

Bakalaureusetöö pealkiri on: Raamatupidaja kutse-eetika koodeksi järgimisest mikroettevõtetes

Raamatupidajate töös esineb tihti eetilisi dilemmasid. Nende lahendus oleneb arvestusspetsialistist ja sellest kui eetiline või mitte-eetiline ta on ning kui teadlik eetikakoodeksis sätestatud põhimõtetest ja käitumisjuhustest ning millisel määral ta neid järgib. Võimalus vähendada eetikanõuetest üleastumist on hinnata kõrvalekaldumisi koodeksis sätestatud põhimõtetest ja leida nende vähendamiseks lahendused.

Töö eesmärk on selgitada välja mikroettevõtetele raamatupidamisteenust osutavate arvestusspetsialistide teadlikkus kutse-eetika koodeksi põhiprintsiipidest, nende järgimine ja kõrvalekaldumised eetikanõuetest. Autor kasutas eesmärgi saavutamiseks kvalitatiivset ja kvantitatiivset uurimismeetodit ning uurimisobjektina mikroettevõtetele raamatupidamisteenust osutavaid arvestusspetsialiste. Autor kogus andmed poolstruktureeritud individuaalintervjuudega, et selgitada välja raamatupidamistehingutega manipuleerimise viisid. Ankeetküsimustike abil kogus autor andmeid eesmärgiga toetada kvalitatiivses osas saadud tulemusi, analüüsida raamatupidajate teadlikkust ja lugemust koodeksist ning selles esitatud põhimõtete järgimist.

Individuaalintervjuude ja ankeetküsitluse tulemusena selgus, et enamik raamatupidajatest olid kutse-eetika koodeksist teadlikud ja seda lugenud, aga igapäevatoos järgib neist eetikanõudeid vähem kui kolmveerand. Eetikakoodeksit järgitakse eelkõige töötasu määramisel, kompetentsuse säilitamisel ja konfliktide lahendamisel klientidega. Loomingulise raamatupidamise käigus esineb eetikanõuetest kõrvalekaldumisi aususe, objektiivsuse, professionaalsuse, konfidentsiaalsuse ning kompetentsuse ja hoolsuse põhimõtetest lähtuvalt. Uurimuse tulemusel selgunud eetikanõuetest kõrvalekaldumiste põhjal tegi autor ettepanekud, kuidas saaks raamatupidajate töös eetikanõuete rikkumisi vähendada.

Võtmesõnad: raamatupidamine, eetiline käitumine, raamatupidaja kutse-eetika koodeks, raamatupidaja eetikanõuetest kõrvalekaldumine, loominguline raamatupidamine

SISSEJUHATUS

Raamatupidamine on vastutusrikas, keeruline ja distsiplineeritud elukutse, kuna põhineb paljudel reeglitel, meetodite järgimisel, andmete kogumisel ja nende käsitlemisel. Raamatupidaja töö seab selle elukutse esindajad positsioonile, kus usaldus mängib olulist rolli klientide, tööandja ja üldsusega suheldes, kes panustavad raamatupidaja professionile ja oskusele võtta vastu raamatupidamislikke otsuseid. Säilitamiseks raamatupidaja elukutse mainet ja usaldust arvestusspetsialistide suhtes ühiskonnas, peavad raamatupidajad käituma professionaalselt ja eetiliselt järgides raamatupidamisseaduseid ja kutse-eetika koodeksis sätestatud põhiprintsiipe. Need põhimõtted on ausus, objektiivsus, kompetentsus ja hoolsus, konfidentsiaalsus ja professionaalsus.

Bakalaureusetöö on aktuaalne, sest tänapäeval on tööjõu pakkumine ja nõudlus paigast ära ja võib öelda, et toimub raamatupidajate „ületootmine“. Kõnealune elukutse kogub populaarsust ning vältimaks raamatupidamisskandaalide tekkimist, peab autor oluliseks uurida koodeksis sätestatud põhimõtete järgimist ja nendest kõrvalekaldumist. Bakalaureusetöö on praktilise väärtusega, kuna autor teeb ettepanekuid, kuidas saaks eetikanõuete rikkumisi vähendada.

Eestis on raamatupidaja kutse-eetikat käsitlev kirjandus piiratud. Aastal 2015 uuris Tartu Ülikooli tudeng Liis Kurvits kvantitatiivse uurimuse kaudu Eestis esinevaid kutse-eetika nõuetest lähtuvaid probleeme. Probleeme esineb enim informatsiooni esitamisel, maksuteemadel ja erasektoris konfliktide korral. Põhjuseks on raamatupidajate töös esinevad keerulised olukorrad ja valeinformatsioon või info puudumine. Siinse töö autor valis teema „Raamatupidaja kutse-eetika koodeksi järgimisest mikroettevõtetes“, kuna huvitub mikroettevõtetele raamatupidamisteenust osutavate arvestusspetsialistide teadlikkusest koodeksi kohta, mille vähesus võib samuti olla eelmainitud uurimuse probleemide esinemise põhjuseks. Lisaks soovib autor teada, milliste põhiprintsiipide järgimisel esineb ebaeetilist käitumist, ja toob välja konkreetsed näited, et teha ettepanekuid suurendamiseks raamatupidajate tegevuse kooskõlastatust koodeksi eetikanõuetega. Uurimus keskendub mikroettevõtetele seetõttu, et

arvestusspetsialistide sõnul esineb neis raamatupidamise käigus rohkem eetikanõuetest kõrvalekaldumisi kui suuremates ettevõtetes, sest neis ei toimu auditeerimist, kontroll on harvem ja tehingute arv väiksem.

Bakalaureusetöö eesmärk on selgitada välja mikroettevõtetele raamatupidamisteenust osutavate arvestusspetsialistide teadlikkus kutse-eetika koodeksi põhiprintsiipidest, nende järgimine ja kõrvalekaldumised eetikanõuetest.

Eesmärgi täitmiseks püstitab autor järgmised uurimisülesanded:

- anda ülevaade kutse-eetika olemusest, kutse-eetika koodeksi sisust ja raamatupidaja eetikanõuete rikkumistest suurskandaalide näitel;
- viia läbi kvalitatiivne uurimus individuaalintervjuude kaudu mikroettevõtetele raamatupidamisteenust osutavate raamatupidajatega;
- viia läbi kvantitatiivne uurimus ankeetküsimustiku näol mikroettevõtetele raamatupidamisteenust osutavate raamatupidajate seas;
- analüüsida arvestusspetsialistide teadlikkust kutse-eetika koodeksist, seal sätestatud põhimõtete järgimist ning tuua välja eetikanõuetest kõrvalekaldumiste näiteid.

Eesmärgi täitmiseks püstitab autor järgmised uurimisküsimused:

- Kas raamatupidajad on lugenud raamatupidaja kutse-eetika koodeksit?
- Millistest koodeksis sätestatud põhiprintsiipidest raamatupidajad juhenduvad?
- Milliste koodeksis sätestatud põhimõtete vastu raamatupidajad eksivad?
- Milliseid kõrvalekaldumisi eetikanõuetest esineb raamatupidajate töös?

Töö koosneb kahest peatükist. Esimese peatüki eesmärk on selgitada teemaga seonduvaid mõisteid ja teemakohase kirjanduse põhjal kutse-eetika olemus, tutvustada rahvusvahelist ja Eesti kutse-eetika koodeksi sisu. Lisaks teeb töö autor ülevaate mõnest eetikanõudeid rikkunud juhtumist.

Teine peatükk sisaldab uurimuse meetodika ja valimi kirjeldust, mikroettevõtetele raamatupidamisteenust osutavate arvestusspetsialistide seas läbiviidud individuaalintervjuude ja ankeetküsitluse tulemuste analüüsi, mille põhjal teeb autor järeldusi ja ettepanekuid, milliseid kõrvalekaldumisi eetikanõuetest esineb ja kuidas neid vähendada. Lisaks saab bakalaureusetöö uurimust kasutada edaspidiste uurimuste alusena.

Autor soovib tänada töö juhendajat dotsent Natalja Gurvitš ja teisi, kes olid töö koostamisel abiks nõu andmise ja uurimuses osalemisega.

Bakalaureusetöö keelekorrektuuri tegi Killu Paldrok.

1. RAAMATUPIDAJA KUTSE-EETIKA KOODEKSI

KÄSITLUS

Raamatupidaja kutse-eetika olemuse, kutse-eetika koodeksi sisu ja seal sätestatud põhiprintsiipide olulisuse mõistmiseks peab autor otstarbekaks seletada lahti töö kontekstis kasutatavad peamised mõisted. Uurimuse aktuaalsuse põhjendamiseks kirjeldab autor mõningaid raamatupidamiskandaale.

1.1. Olulised kutse-eetikaga seotud mõisted

Raamatupidamine koosneb reeglitest ja meetoditest, mille alusel kogutakse ja esitatakse kasutajale finantsandmed ja majandusinfo aruannetena (Meymandi *et al* 2015).

Kutseline raamatupidaja ehk arvestusspetsialist või -ekspert on erialase hariduse või raamatupidaja kutsetunnistuse omandanud füüsiline isik. (Raamatupidaja kutse-eetika... 2003)

Eetika tähendab valikute tegemist hea ja halva, õige ja vale vahel. See hõlmab põhimõtete, väärtuste ja normide uurimist, kaalutlemist erinevate valikute vahel, et teha õige otsus, ning vastupidavust, et käituda vastavalt tehtud otsusele. (Senaratne 2011)

Kutse-eetika näol on tegemist praktilise eetika haruga, mille all peetakse silmas kindla elukutse esindaja toimimist põhimõtete, väärtuste ja reeglite järgi (Kutse-eetika 2007).

Eetikakoodeksi moodustavad kirjalikul kujul esitatud põhiprintsiibid, mis on abiks kindlas valdkonnas tekkivate moraal- ja eetikaprobleemide või -dilemmade lahendamisel ning käitumisviiside valikul (Vanasco 1994).

Põhiprintsiipidest koosneb igasugune reeglistik ehk koodeks, mille rakendamisega kaasnevad reeglid (Ravenscroft, Williams 2005).

Mikroettevõtte on ettevõtte, kus töötajate arv on vahemikus 1–9 ning aastane käive ja/või aastane bilansimaht on maksimaalselt kaks miljonit eurot või vähem (VKE definitsioon 2008).

1.2. Raamatupidaja kutse-eesitika olemus

Eetilised väärtused loovad aluse tsiviliseeritusele, kultuurile ja käitumisele ühiskonnas, ilma milleta ei saa ühiskond toimida (Meymandi *et al* 2015). Raamatupidajate töö eesmärk on esitada aktuaalset, tõest, asjakohast ja võrreldavat informatsiooni äriotsuste langetamiseks, turu aktiivsuse ja majandusliku elujõulisuse säilitamiseks (Stuart *et al* 2014, 3). Neid eesmärke on võimatu saavutada ilma eetikapõhimõtteid järgimata (Meymandi *et al* 2015). Arvestusspetsialistide kohustus on dokumentide korrashoid ja säilitamine, majandustehingute kajastamine, majandusaasta aruannete koostamine ja esitamine (Raamatupidamise seadus).

Eetika on nimekiri eeskirjadest, mis juhivad moraalset käitumist, ning see sarnaneb maksuseadustikule. See on süsteem, kust tihti otsitakse puudujääke ja kasutatakse neid ära isikliku kasu saamise eesmärgil. (Pasztor 2015) Eetika aluseks on moraalsed põhimõtted, valikute tegemine ning õige ja vale käitumise standardid (Senaratne 2011). Mõlemad, nii moraal kui eetika, käsitlevad kutse-eesitika koodeksi järgimisest esinevaid kõrvalekaldumisi (Stuart *et al* 2014, 5), mis võivad olla põhjustatud näiteks McPhaili ja Waltersi raamatu „Accounting and business ethics“ (2009) põhjal sellest, et raamatupidajate moraalne tase on madalam kui teiste ametialade esindajatel. Tõstmaks moraalitunnetust, on oluline uurida raamatupidajate käitumist ja põhimõtete järgimist, millistele isiklikele ja üldtunnustatud väärtushinnangutele tuginetakse raamatupidamisotsuste ja -valikute tegemisel. Raamatupidamisseadused ja eetikanoõudud peavad olema täpselt ja üheselt arusaadavalt sõnastatud, et raamatupidaja saaks järgida oma eetilist kohustust tagada usaldusväärne ja korrektne infosüsteem, mis toetab juhtide poolt ratsionaalsete otsuste tegemist. (Bonaci, Strouhal 2012)

Bonaci ja Strouhali (2012) uurimistööst raamatupidaja eetika teemal ilmneb, et eetikanoõuete õpetamist tuleb alustada haridustee algul, et koolitada välja eetikast lugupidavad kutseala esindajad. Õpetamine ei tohi olla pealesuruv, vaid tõstma teadlikkust eetiliste probleemide suhtes ning arendama analüütilisi võimeid eetiliste probleemide lahendamiseks raamatupidamistöös. (Bonaci, Strouhal 2012) Sama põhimõtet toetab ka O’Leary (2009), kes oma uurimistöös, mis käsitleb eetika õpetamise positiivset mõju tudengitele, toob välja, et eetiliste dilemmaide äratundmiseks on vajalik väljaõpe, eetika teadlikkuse tõstmine ning kogemuste omandamine kas isiklikult või näidete näol. Mainitud tegevus aitab vältida objektiivsuse põhimõttest kõrvalekaldumist kellegi mõjutusel ebaeetiliselt käituda. (O’Leary

2009) Eetika õpetamisel on vältimatu kõrgkoolide kaasatus. Eetikaülesandeid tuleb lisada õpikutesse ning õppetöö käigus rühmatööna lahendada reaalselt raamatupidajate töös esinevaid kõrvalekaldumisi eetikanõuetest. (Meymandi *et al* 2015) Paljud ülikoolid maailmas on raamatupidamiskriisidest hoidumiseks muutnud õppekavasid ja õpetavad tudengeid toime tulema eetiliste probleemidega raamatupidamiserialal (Titard *et al* 2004).

Raamatupidaja elukutse eeldab olulise, objektiivse ja võrreldava informatsiooni esitamist, lähtudes heast raamatupidamistavast ja kutse-eetikast. Eetikanõuete järgimist raamatupidamisteenuse osutamisel mõjutab hariduse omandamisel lisaks tehnilistele teadmistele ka kutse-eetika alased teadmised. Ühiskond ei saa eeldada raamatupidaja ja ettevõtte juhtide eetikanõuete järgimist, kui puudub piisav haridus selles vallas.

1.3. Raamatupidaja kutse-eetika koodeksi sisu ja nõuded

Peatükkides 1.3.1 ja 1.3.2. käsitleb autor raamatupidaja kutse-eetika koodeksi nõudeid, mis on kehtestatud rahvusvaheliselt ja Eestis.

1.3.1. Rahvusvahelise Raamatupidajate Föderatsiooni Eetika Komitee kutse-eetika koodeks

Rahvusvahelise Raamatupidajate Föderatsiooni Eetika Komitee (IFAC – *International Federation of Accountants*) alla kuuluv Rahvusvaheline Arvestusekspertide Eetikastandardite Nõukogu (IESBA – *International Ethics Standards Board for Accountants*) on koostanud üldtunnustatud rahvusvahelise arvestusekspertide kutse-eetika koodeksi. Selles sätestatud raamatupidamisstandardid ja põhimõtted on järgimiseks IFAC-i liikmesorganisatsioonile või ettevõttele, välja arvatud juhul, kui seadused või muud õigusaktid seda takistavad. Organisatsioonil võib olla kehtestatud oma kutse-eetika koodeks, aga mitte vähem rangete standarditega kui IFAC-i koodeksis. Organisatsioon on loodud raamatupidajate ning nende eriala arendamiseks. IFAC-i tunnuslause kõlab: tugevdades organisatsiooni, arendame majandust („*Strengthening Organizations, Advancing Economies*“). (Code of ethics... 2005) Seega peavad kõik tööandjad nõudma raamatupidajatelt eetikanõuete tundmist ja järgimist.

IFAC-i koostatud koodeks jaguneb kolme ossa. A-osas tuuakse välja kohustuslikud kutse-eesitika põhimõtted ja kontseptuaalne raamistik. Viimase järgimine on raamatupidajatele oluline, et märgata võimalikke ohte tulenevalt põhiprintsiipidest, hinnata ohtude olulisust ning vajaduse korral võtta kasutusele kaitsemeetodid ohtude kõrvaldamiseks või vähendamiseks. Koodeksi B- ja C-osa kajastavad kontseptuaalse raamistiku rakendamist reaalsete näidetega. Raamatupidajad avalikus kutsetegevuses lähtuvad B-osast ja äritegevuses C-osast. Koodeks ei kajasta kõikvõimalikke olukordi ja ohte, mis tulenevad tööst ja kliendisuhetest ning lähevad vastuollu põhimõtetega, kuna tööülesanded ja ohud on erinevad. Koodeks aitab tuvastada ohud ja leida lahendused, kuid raamatupidaja peab rakendama ka isiklike teadmisi ja oskusi. Juhul kui raamatupidaja ei saa tekkinud ohtu lahendada või vähendada aktsepteeritava tasemeni, tuleb teenusest keelduda või töö-, kliendisuhe lõpetada. (Code of ethics... 2005)

Järgnevalt toob autor välja põhiprintsiibid lähtuvalt IFAC-i koodeksist, mida iga arvestusekspert peab oma töös järgima:

- ausus – raamatupidaja peab oma tegevuses jääma ausaks ja otsekoheseks, väljendama end selgesõnaliselt ega tohi varjata endale teadaolevat informatsiooni kliendi ja vajaduse korral kõrgemate organisatsioonide (Maksu- ja Tolliamet, edaspidi tekstis MTA) eest. Samal ajal peab tagama andmete konfidentsiaalsuse, informatsiooni ei tohi väljastada kõrvalistele isikutele ega ära kasutada isiklikes huvides. Kui raamatupidaja leiab valeinfot sisaldava dokumendi, peab ta esitama parandatud aruande. (Code of ethics... 2005) Raamatupidamist käsitletakse samas kategoorias meditsiini ja õigusega, teenuse osutamine on mõjutatud teenuse pakkuja motiivist ja õigustest, mitte eesmärgist kliendile finantsnäitajate manipulatsiooni teel ebaõigelt kasu teenida (Liu *et al* 2012). Raamatupidajad on kohustatud jääma ausaks ning kajastama majandustehinguid, esitama finantsaruandeid ja deklaratsioone õiglaselt (Stuart *et al* 2014, 6);
- objektiivsus – arvestusekspert ei tohi lasta enda tööd ja sellega kaasnevat otsuseid mõjutada teistel isikutel, huvide konfliktist või eelarvamustest. Otsused peavad olema tehtud, lähtudes raamatupidamisseadustest ja -eeskirjadest. (Code of ethics... 2005);
- kutsealane kompetentsus ja hoolsus – raamatupidamisega seotud teadmised ja oskused peavad olema nõutud tasemel ja vastavuses kehtivate seaduste ja standarditega. Arvestusekspert peab tundma raamatupidamiseriala arengut, raamatupidamiseeskirju ja –seadusi ning aruandlust. Ta ei tohi eksitada tööandjat või klienti, täites ülesandeid, milleks tal puudub kompetentsus, ning vajaduse korral peab ta kasutama eksperdi abi või

suunama kliendi konsultandi poole (Raamatupidaja kutse-eetika... 2003). Kompetentsuse võib jaotada kaheks: saavutamine ja säilitamine. Viimane eeldab pidevat kursis olekut ja arusaamist kutsealaga seotud eeskirjadest, arengust, seadustest ja raamatupidamisprogrammidest. (Code of ethics... 2005) Stuart *et al* (2014) raamatupidajate eetikat käsitlevas raamatus jagatakse arvestusspetsialistid kompetentsuse alusel nelja rühma tehnilise taseme ja eetilise tundlikkuse järgi: (vt tabel 1).

Tabel 1. Raamatupidajate neli tüüpi

Tehniline tase	Eetiline tundlikkus	
	–	+
	–	destruktiivne/hävitav raamatupidaja
+	paindlik raamatupidaja	tõhus raamatupidaja

Allikas: Stuart *et al* 2014, 11

Destruktiivsel raamatupidajal on puudus nii tehnilistest teadmistest kui ka eetilistest pädevusest ja ta ei saa tegutseda vastavuses raamatupidamisstandardite ja eetikanõuetega. Heasüdamlik raamatupidaja on eetiline, kuid tehnilistest teadmistest jääb tal vajaka ning see ei võimalda järgida raamatupidamisstandardeid. Probleemi on võimalik lahendada, suurendades raamatupidaja teadmisi ja oskusi raamatupidamisharjumistest. Paindlik raamatupidaja valdab tehnilisi teadmisi, kuid ei ole eetiliselt mõistlik. Teades standardeid, kasutab ta neid nii, et isiklik või tööandja/kliendi kasu oleks suurim. Probleemi saab lahendada, tähtsustades moraaltunnetust ning suurendades kontrolli ebaetilise käitumise üle. Tõhus raamatupidaja kasutab töös nii tehnilisi kui ka eetilisi teadmisi. (Stuart *et al* 2014, 12) Kõigi raamatupidajate puhul peaks kehtima viimane variant, kus tehniliste teadmiste rakendamiseks kaasneb eetiline käitumine. Hoolsuse põhimõtte nõuab kutsealase teenuse pakkumisel kooskõlastatust kutsestandarditega ning tööülesannete täitmist korrektselt ja õigel ajal (Raamatupidaja kutse-eetika... 2003);

- konfidentsiaalsus – raamatupidamise käigus omandatud informatsiooni ei tohi kasutada isikliku kasu saamiseks ega vastava volitusega avalikustada kolmandatele isikutele. Konfidentsiaalsusnõue lasub raamatupidajal kaks aastat pärast töösuhte lõppemist tööandja või kliendiga. Kui raamatupidaja ja kliendi vahel sõlmitud lepingus sätestatakse rangemaid nõudeid, kui näeb ette kutse-eetika koodeks, on raamatupidaja kohustatud lähtuma lepingust. (Raamatupidaja kutse-eetika... 2003) Omandatud kogemusi ja

teadmisi võib rakendada ka edaspidi, kuid konfidentsiaalse info kasutamine on keelatud. Arvestusekspert peab tagama, et tema poolt kontrollitavad isikud järgivad samuti konfidentsiaalsusnõuet. Raamatupidaja peab informatsiooni avaldama juhul, kui selleks on juriidiline või professionaalne õigus, sundus või vastav luba. Arvestusekspert peab teavitama ametivõime, kui tuvastab seadusrikkumise ettevõttes. Raamatupidaja võib informatsiooni avalikustada seoses liikmes- või kutseorganisatsiooni kvaliteedikontrolliga või olukorras, kus ohustatakse raamatupidaja kutsealaseid huve. Konfidentsiaalse info avalikustamine sõltub järgmistest aspektidest:

- kas osapoolte huvid on kaitstud, kui arvestusekspert info avalikustab?
- kas avaldatav informatsioon on tõene ja tõendatav? Kui informatsioon on mittetäielik või tõendamatu, peab raamatupidaja kasutama kutsealast pädevust ja otsustama, millises mahus informatsiooni avalikustatakse;
- kas ollakse teadlik, kellele mis informatsioon avalikustatakse ning kas saaja on eesmärgipärane? Raamatupidaja peab arvestama informatsiooni avalikustamisega kaasnevate tagajärgedega. (Code of ethics... 2005);
- kutsealane käitumine, professionaalsus – raamatupidaja peab olema kursis kehtivate seaduste ja eeskirjadega, et käituda professionaalselt. Oma töö tegemisel ei tohi seada kahtluse alla raamatupidamiskutseala mainet, vaid lähtuma rangelt seadustest ja eeskirjadest ning olema aus ja tõepärane. (Code of ethics... 2005)

Arvestusekspert peab omama erialast kompetentsi, oma töös järgima seaduseid, eeskirju ja eetikanõudeid ning osutama kvaliteetselt teenust ausalt ja kindlustundega. Koodeksis sätestatud põhimõtteid on palju ja nendega kursisolek tagab korrektsema raamatupidamisteenuse pakkumise võimaluse.

1.3.2. Eesti raamatupidaja kutse-eetika koodeks

Eestis on raamatupidaja kutse-eetika koodeksi, mille aluseks on IFAC-i koodeks, koostanud ja kinnitanud Eesti Raamatupidajate Kogu (edaspidi ERK) aastal 2003. ERK tegutseb Eestis alates 1996. aastast, nende tunnuslause on: ERK ühendab, teavitab, toetab (Meist 2015). Koodeksis tuuakse välja põhiprintsiibid, mida kõik raamatupidajad ja konsultandid oma kutsealases tegevuses peavad järgima. Koodeksi eesmärk on edendada arvestusekspertide kutseala eetilist kultuuri, et raamatupidamine oleks vastavuses kehtestatud

standartidega. (Raamatupidaja kutse-eetika... 2003) Nende eesmärkide saavutamiseks on lahti mõtestatud alapeatükis 1.3.1 esitatud põhimõtted (ausus, objektiivsus, erialane kompetentsus, konfidentsiaalsus ja kutsealane käitumine) tulenevalt IFAC-i koodeksist. Lisaks eelmainitud põhimõtetele kirjeldab autor lühidalt Eesti koodeksis välja toodud käitumisjuhiseid (koostatud lähtuvalt IFAC-i koodeksist), mis samuti aitavad kaasa eesmärkide saavutamisele:

- tasu kutsealase tegevuse eest – raamatupidaja peab määrama kutsealase tegevuse eest tasu, lähtudes oma oskustest, teadmistest, kogemustest ja kompetentsusest vastaval alal. Lisaks peab arvestama teenuse osutamisega kaasnevat vastutust ja ajakulu. (Ibid.) IFAC-i koodeksis tuuakse välja, et tasu määramisel on võimalik eksida kompetentsuse ja hoolsuse põhimõtete vastu kutsestandardite järgimisel esinevate raskuste tõttu, sest tasu töö eest on liiga madal. Selleks, et vältida koodeksiga vastuollu minemist, on võimalik sõlmida kliendiga täpne kirjalik leping teenustasu määramise kohta (Code of ethics... 2005). Lepingus peab olema määratletud, mida töö selle tasu eest sisaldab, kas näiteks kasumiaruande koostamine kuulub hinna sisse või on lisatasu eest;
- reklaam – raamatupidaja ei tohi enda ja oma kutsealase tegevuse turundamisel kahjustada arvestusekspertide professiooni mainet, halvustada põhjendamatult kolleege ega valetada oma teadmiste, teenuste, kogemuste ja kvalifikatsiooni kohta (Raamatupidaja kutse-eetika... 2003);
- lojaalsuse konflikt – lojaalsuse kohustus lasub raamatupidajal suhtes töandja/kliendi ja elukutsega. Erimeelsused tuleb lahendada, mitte nende vältimiseks kutse-eetika nõuetega vastuollu minna. Kui läbirääkimistel pole tulemusi, peab lahenduse leidmiseks pöörduma kõrgema juhtorgani poole. (Ibid.) Vastuolu eetikanõuetega tekib, kui raamatupidaja kajastab ettevõttes sooritatud pettuse. Konfidentsiaalsuse põhimõtte rikkumist saab vältida, kui probleemi arutatakse anonüümselt kutseorganisatsioonis või salastatult juriidilise konsultandiga. Kui konflikti lahendada ei saa, peab raamatupidaja loobuma töösuhtest töandjaga/kliendiga või konkreetsest tööülesandest. (Code of ethics... 2005)
- kutseala kolleegide toetamine – arvestusekspert ei tohi kedagi survestada, sh kolleegi, mõjutama isiku või organisatsiooni otsustusprotsessi või lõppotsust ega omandama konfidentsiaalset infot (Ibid.). Raamatupidaja peab arvestama kolleegide vajaduste ja õigustega. (Raamatupidaja kutse-eetika... 2003)
- informatsiooni esitamine ja säilitamine – raamatupidajad on kohustatud esitama ja säilitama täielikku ja ausat informatsiooni (Raamatupidaja kutse-eetika... 2003).

Arvestuseksperit rikub aususe põhimõtet, kui esitab teadlikult valeinformatsiooni või jätab olulise info esitamata. Raamatupidaja rikub konfidentsiaalsuse põhimõtet, kui organisatsioonisisest informatsiooni jagatakse sõltumatule kolmandale isikule ilma tööandja või kliendi loata. (Code of ethics... 2005)

- riikidevahelised tegevused – raamatupidamise osutamisel teistesse riikidesse peab lähtuma konkreetsetes riigis kehtestatud seadustest, kutseala standarditest ja kutse-eeetika nõuetest. Kui riigis, kus teenust osutatakse, on eetikanõuded rangemad kui IFAC-i koodeksis sätestatu, siis tuleb järgida riigis kehtivaid nõudeid, vastasel juhul on alati aluseks IFAC-i koodeks. (Raamatupidaja kutse-eeetika... 2003)

Nii raamatupidaja kui ka kliendi või ettevõtte juhtkonna huvides on kutse-eeetika koodeksis sätestatud põhimõtete järgimine raamatupidamise käigus. Autor leiab, et kuna koodeks aitab raamatupidajatel langetada eetilisi ja vastutustundlikke otsuseid, võimaldaks teadlikkuse tõstmine eetikanõuete suhtes ja nende järgimise suurendamine vältida finantsandmetega manipuleerimist. Piiratud töömahu tõttu ei käsitle autor bakalaureusetöö uurimuse osas raamatupidajate reklaami, kolleegide toetamist ja riikidevahelist tegevust.

1.4. Eetikanõuete rikkumised suurskandaalide näitel

Meedias on kajastatud märkimisväärseid raamatupidamiskandaale alates 1980. aastast (Meymandi *et al* 2015). Arvestusspetsialistid on loominguulist raamatupidamist kasutades osalenud äripettustes ja vedanud sellega alt oma kutseala esindajaid ja avalikkust. Loomingulise raamatupidamise käigus muudab raamatupidaja koostöös kliendi või ettevõtte juhiga finantsnäitajaid ja -informatsiooni teadlikult ebaeetiliselt, et ettevõtte tegevuse tulemus oleks positiivsem ja kasulikum raamatupidamiskohustuslasele (Khatri 2015). Rikutakse tahtlikult kutsestandardeid, seaduseid või eetikanõudeid, jättes esitamata aus ja asjakohane informatsioon ettevõtte majandustulemuste kohta. Audiitorid seda auditi käigus „ei märka“ ja aktsionärid saavad valeinformatsiooni, mille põhjal otsustatakse näiteks investeeringute tegemine ja laenu andmine. (Stuart *et al* 2014, 4)

Autor toob näite USA raamatupidamiskandaali Enron näitel. 2. detsembril 2001 registreeriti USA ajaloo suurim pankrot – 150 miljardit dollarit (Meymandi *et al* 2015). Energieetikaettevõttes manipuleeriti finantsnäitajatega raamatupidamistehingute kajastamisel

ja esitati valeinformatsiooni raamatupidamisaruannetes isikliku kasu saamise eesmärgil (Grant, Visconti 2006). Finantsnäitajaid muudeti paremaks, et müüa ettevõtte aktsiad suure summa eest, tegelikult tootis ettevõtte kahjumit ning 2001. aastal esitas ettevõtte pankrotiavalduse. Skandaal mõjutas suuresti ühiskonda, kuna ettevõtte töötajad kaotasid oma pensioni, tarnijad jäid rahast ilma ja aktsionärid kaotasid investeeringud. (Conroy, Emerson 2006) Ärimaastikult kadus ka 2004. aastal end pettuses ja rahapesus süüdi tunnistanud Enroni finantsjuhi Andrew Fastow' audiitorettevõtte. Talle määrati kuueaastane vangistus ettevõtte raha omastamise eest. Ta rikkus raamatupidamise hea tava kohaselt sõltumatuse põhimõtet. Ettevõtte tegevjuht Jeffrey Skilling saadeti 24 aastaks vangi. Ta mõisteti süüdi 19-s vandenõus, finantsaruannetes andmete võltsimises ja informatsiooni varjamises. Ettevõtte juhid Michael Kopper ja Michael Koenig mõisteti samuti vangi, esimene pettuse ja rahapesu eest, teine investoritele valeinfo esitamisele kaasaaitamise pärast. Ettevõttel oli eetikakoodeks, milles Enroni juhatuse esimees ja asutaja Ken Lay iseloomustab äriühingut seadusi järgivaks, moraalseks ja ausaks. Lay mõisteti samuti süüdi, aga ta suri enne vangistust 2006. aastal südameataki tagajärjel. Enroni juhid eksisid kõigi oma koodeksis sätestatud põhimõtete vastu: austus, ausus ja kommunikatsioon. (Cernusca 2011) Skandaalist järeldub, et ettevõttesiseselt loodud koodeksit tegelikult ei järgitud, seega on vajalik analüüsida eetikanõuetest kõrvalekaldumist, mida käsitleb autor oma töös. Autor nõustub Cernusca ettepanekuga, et raamatupidajatele ja organisatsioonidele peaks olema koostatud täpne, ettekirjutatud reeglite, nõuete ja täiendatud kaitsemehhanismidega kohustuslik üldine eetikanõuete kogum. See võimaldaks raamatupidajatel vältida ebaeetilist tegutsemist. Eetikanõuete järgimise eest vastutab tegevdirektor, kes toodud näites ise neid rikkus, et saavutada paremaid finantstulemusi (Silveira 2013), mis tähendab, et ka ettevõtte juhte tuleb koolitada ja teadvustada neid eetikanõuete järgimise olulisuse kohta.

Teine näide on telekommunikatsiooniettevõtte WorldCom juhtum aastal 2002. Siseauditi käigus avastati vale raamatupidamise arvestus, millega kasum oli üle hinnatud enam kui 3,8 miljardit dollarit viie kvartali jooksul, tegelikult oli ettevõtte kahjumis (Hancock 2002). Ettevõtte pingutas, et kaosest välja tulla ning vallandas 17 000 töötajat. Aktsiahinnad langesid 64,5-lt dollarilt (Kadlec *et al* 2002) 15-le sendile (Hancock 2002), personali pensionifondid olid tühjad ja aktsionärid kaotasid 175 miljardit dollarit, mis põhjustas negatiivse mõju ühiskonnale. Järgnev on konkreetne näide sellest, kuidas WorldCom raamatupidamises andmeid võltsis ja kutse-eetika koodeksi aususe, objektiivsuse ja

professionaalsuse põhimõtete vastu eksis, sest mõjutati raamatupidajat esitama valeinformatsiooni. Püsikulusid näidati kapitaliinvesteeringutena, et vältida nende mahalahutamist tuludest ja seega suurendati kasumit. Lühiajaliselt võimaldab see majandustulemusi suurendada, aga nagu tõi välja Ohio Finantsteenuste Komitee esimees Mike Oxley, siis oli tegemist vanamoodsa pettusega ja ükskord pidi see avalikkuse ette tulema. Ettevõtte juhile Bernard Ebbersile määrati 25 aastane vangistus raamatupidamispettuse eest, mille käigus oli võltsitud finantsandmeid koostöös raamatupidajatega. Loomingulise raamatupidamise kasutamise põhjuseks oli suutmatus täita 1990ndatel seatud finantseesmärke ja soov hoida ära aktsia hinna langust. Kusjuures Worldcomi audiitorile Arthur Andersenile, kes Enroni juhtumi käigus süüdi mõisteti, maksti aastas 4,4 miljonit dollarit, et ta kinnitaks raamatupidamisandmete korrektsust. Hiljem väitis Andersen, et juhtkond ei andnud talle kunagi soovitud dokumente üle. (Kadlec *et al* 2002) Lisas 1 olev tabel annab lisainformatsiooni WorldCom-i juhtumi kohta.

2003. aastal avastati, et äriühingu Tyco juhataja Dennis Kozlowski ja finantsjuht Mark Swartz eksisid samade põhimõtete vastu nagu eelmises näites, kui omastasid ebaseaduslikult oma ettevõttest 600 miljonit dollarit ja hoidusid ühe miljoni väärtuses maksudest. Illegaalsete kulutuste hulka kuulus näiteks 18 miljoni dollari väärtuses korter Manhattanil, kus oli 6000 dollariline dušikardin, mis kajastati kui ettevõtlusega seotud kulu. Juht ise ennast süüdi ei tunnistanud, aga kohus mõistis ta süüdi varguses ja äriühingu finantsnäitajate tegeliku seisu varjamises ning määras 25 aastaks vangi. (Noto 2013) Ettevõtte ressursside röövimist isikliku kasu eesmärgil põhjustavad ahnus ja moraalne lõtvus (Grant, Visconti 2006).

Skandaalid panevad mõtlema arvestusspetsialistide töö keerukuse, töökeskkonna ja raamatupidamisprogrammide peale, et raamatupidaja ei saaks finantsnäitajatega manipuleerida (Stuart *et al* 2014, 4). Skandaalide tagajärjel on ettevõtted hakanud arvestusekspertidelt nõudma rohkem eetikanõuete kasutamist raamatupidamisotsuste tegemisel. Täiustatakse koolitusi eetikateemadega ning raamatupidaja sertifikaadi omandamiseks tehtaval eksamil käsitletakse eetikat. (Meymandi *et al* 2015) Rahvusvaheliselt tunnustatud instituut Inglismaal (Chartered Institute of Management Accountants – CIMA) korraldab kutseeksami, milles sisalduvad kutse-eetikaga seotud küsimused.

Ärimaailma vapustanud raamatupidamiskandaalide tekkepõhjuseid on mitmeid, sealhulgas juhatuse ja raamatupidajate ebaeetiline käitumine. Samuti riikliku järelevalve, õigusloome ja raamatupidamiskoolituste käigus eetikanõuete käsitlemise puudulikkus

(Meymandi *et al* 2015), ahnus, ebasobivad strateegilised otsused, liiga ambitsioonikad kasvuesmärgid, domineeriv peadirektor ja ebapädev juhatus (Silveira 2013). Raamatupidamispettuseid analüüsidest ilmneb, et eetiline käitumine ja kutse-eetika koodeksi põhimõtete tundmine raamatupidamiserialal on vajalik ja oluline ning aitab vältida eetikanõuetest kõrvalekaldumist, seaduste rikkumist ning suurskandaalide tekkimist (Meymandi *et al* 2015).

Raamatupidajad peavad skandaalidest õppima, et kuigi tööandjatele ja klientidele on tüütu pidevalt meenutada raamatupidamisreegleid ja nõudeid, peab seda ebaeetiliste tegude vältimiseks siiski tegema. Tehingute kajastamist ja aruandeid kontrollitakse ning ebaeetilise ja seadusvastase käitumise avastab maksuamet mingil hetkel ikkagi. (Rich 2015) Ausus on parim strateegia, sest valetamine toob kaasa suuremaid probleeme kui teod, mida varjata üritatakse. Raamatupidajatel on moraalne ja professionaalne kohustus olla oma tegemistes aus. (Buckhoff, Wilson 2008) Ausus ja kutse-eetika koodeksi järgimine aitab raamatupidajatel vältida kaasosalisteks olemist raamatupidamisskandaalides. Ebaeetiliste tegude sooritamist ja raamatupidamispettuses osalemist ei vabanda soov püsida meeskonnas (Ibid.). Arvestusekspert peab teadma oma õigusi ja kohustusi ning kajastama raamatupidamistehinguid ausalt ka siis, kui teda tahetakse seejuures mõjutada. Erimeelsuste tekkimisel tuleb järgida koodeksi käitumisjuhiseid ning vajaduse korral meeskonnast lahkuda.

Kokkuvõtvalt võib järeldada, et skandaalidest saadud õppetunnid peavad ettevõtteid panema väärtustama eetikanõudeid ja kontrollima nende järgimist. Seejärel muutuvad raamatupidajad ausamaks ja kogu raamatupidamissüsteem usaldusväärsemaks. Mida rohkem ühiskond teab „raamatupidamistrikkidest“, seda vähem aktsepteeritavaks arvestusspetsialistide ebaeetiline käitumine muutub ja kontroll nende tegevuse üle suureneb. Raamatupidajad peavad seisma oma kutseala maine säilitamise eest ja olenemata mõjutamistest tegema oma tööd ausalt ja õiglaselt. Vältimaks nulltolerantsuse tekkimist raamatupidamisprofessiooni vastu tööandjate, klientide ja avalikkuse poolt, tuleb eetikanõudeid tõsiselt võtta.

2. UURIMUS KUTSE-EETIKA KOODEKSI JÄRGIMISEST

Peatükis 2 kirjeldab autor uurimisviisi, valimit, andmete kogumis- ja töötlemisprotsessi ja küsimustiku koostamise põhimõtteid. Töö eesmärgi saavutamiseks kasutab autor kvalitatiivset ja kvantitatiivset meetodit põhjusel, et uurimismeetodid täiendavad üksteist, samal ajal võimaldavad uurimisprotsesse erinevalt läbi viia (Õunapuu 2014, 51). Autor toob välja uurimuse analüüsi ja tulemused, mille põhjal teeb järeldused ja ettepanekud.

2.1. Kvalitatiivse uurimisviisi, valimi ja protsessi kirjeldus

Kvalitatiivse uurimisviisi käigus kogus töö autor andmed poolstruktureeritud individuaalintervjuude kaudu. Valimi moodustavad viis mikroettevõtetele raamatupidamisteenust osutavat raamatupidajat. Autor otsustas individuaalintervjuude kasuks, sest inimesed räägivad silmast silma suheldes isiklikest kogemustest ja toovad välja usaldusväärsemad faktid (Silverman 2011). Strateegiaid, kuidas eetikanõudeid rikkuda, on palju ja raamatupidajad kasutavad neid eri viisidel, seega on bakalaureusetöö tulemus täielikum ja usaldusväärsem kvalitatiivse meetodi kaudu (Grant, Visconti 2006). Lisaks saab vajaduse korral intervjuueeritava vastust täpsustada või küsida lisaküsimusi.

Küsimustiku koostamisel lähtus autor töö eesmärgist ja uurimisküsimustest. Küsimustik koosneb 20 avatud küsimusest. Neist esimesed viis on sotsiaal-demograafilist profiili käsitlevad küsimused, millele järgnevad raamatupidaja kutse-eetika koodeksi järgimise ja põhimõtete kohta uurivad küsimused. Küsimustik on välja toodud töö lisa 2.

Individuaalintervjuud toimusid ajavahemikul 14.10–09.11.2015. Viie mikroettevõtetele teenust osutava raamatupidajaga lepitati telefoni teel kokku intervjuu tegemiseks kohtumise aeg. Intervjuud kestsid ajaliselt 31–72 minutit. Vastajad andsid loa vestlust lindistada, kuid palusid töös tagada anonüümsus. Autor kasutas analüüsi osas intervjuueeritavate tähistamiseks numbreid 1, 2, 3, 4 ja 5. Autor transkribeeris ja kategoriseeris

intervjuud vastavalt bakalaureusetöö eesmärgile. Transkriptsioonid on lisades 6–10. Autor analüüsib järgmiseid kategooriaid: teadlikkus, kutse-eeetika koodeksi olemus, põhimõtete järgimine, põhimõtete vastu eksimine, põhimõtetest kõrvalekaldumised. Autor kasutab intervjuude tulemuste analüüsimisel tavapärasest sisuanalüüsi (Laherand 2008) ja programmi Microsoft Excel.

2.2. Kvantitatiivse uurimisviisi, valimi ja protsessi kirjeldus

Kvantitatiivse uurimisviisi läbiviimiseks kasutas autor veebipõhist ankeetküsimustikku, mille koostas internetirakenduse Google Forms abil (veebiaadress <https://www.google.com/forms/about/>). Küsimustiku elektroonilist linki jagas autor e-kirja teel tutvusringkonna raamatupidajatele; sotsiaalmeediavõrgustikus Facebook; raamatupidamis- ja maksuinfoportaali foorumis (veebiaadress www.rmp.ee) ning Äripäeva raamatupidaja internetiportaali uudiskirjas (veebiaadress www.raamatupidaja.ee).

Küsimuste koostamisel lähtus autor eesmärgist, uurimisküsimustest ja kvalitatiivses osas tehtud intervjuude tulemustest. Küsimustikus on 18 küsimust, millest kaks on avatud lühivastusega ja üks pikemat vastust nõudev küsimus, millele saab vastata soovi korral ja selgitada oma vastuseid või tuua näiteid oma töös esinenud olukordadest. Ülejäänud 15 küsimust jagunevad kolme rühma: valikuvariandid jah, ei, ei oska öelda; valikvastused (võimalik valida üks või mitu varianti); Likert-skaala, kus peab lauset või väidet hindama skaalal 1 kuni 5. Küsimustiku alguses on küsimused raamatupidamisega seotud koolituste ja kutseeksami läbimise kohta. Seejärel uurib autor teadlikkust koodeksist, eetikanõuete järgimise nõudmist töökoha poolt ja palub hinnata koodeksist tulenevate põhimõtete järgimist igapäevatoos. Lisaks selgitab välja raamatupidajate töös esinevaid eetikanõuetest kõrvalekaldumisi konkreetselt välja toodud väidete põhjal. Viimased kuus küsimust käsitlevad sotsiaal-demograafilist profiili. Küsimustik on välja toodud töö lisas 3.

Ankeetküsitlus toimus interneti teel ajavahemikul 10.02–23.03.2016. Internetiküsimustikule vastas kokku 168 raamatupidajat. Valimisse kuulub neist 112 mikroettevõtetele raamatupidamisteenust osutavat arvestuseksperti. Ülejäänud vastajad teevad raamatupidamist suurematele ettevõtetele. Vastuste analüüsimisel kasutas autor programmi Microsoft Excel ning andmeanalüüsi teostamisel vastuste keskväärtust ja standardhälvet.

2.3. Individuaalintervjuude tulemuste analüüs

Kvalitatiivne analüüs põhineb viiel intervjuul, mis viidi läbi mikroettevõtetele raamatupidamisteenust osutavate arvestusspetsialistidega. Esmalt analüüsib autor sotsiaaldemograafilist profiili käsitlevaid vastuseid. Tulemused on toodud tabelis 2.

Tabel 2. Intervjueeritavate profiil

Vastaja	Vanus	Haridustase	Õpitud eriala	Tööstaaž raamatupidajana	Töökoht	Ettevõtete arv
1	44	bakalaureus	majandusarvestus	10	eraettevõtja	19
2	36	bakalaureus	majandusarvetus	14	eraettevõtja	10
3	46	bakalaureus	tööstusehitusökonoomika ja organiseerimine	20	eraettevõtja	10
4	34	bakalaureus	majandusarvetus	7	raamatupidamisbüroos	13
5	23	bakalaureus	majandusarvetus	4	raamatupidamisbüroos	2

Allikas: Autori koostatud lisades 6 kuni 10 toodud andmete alusel

Tabeli 2 põhjal selgub, et viiest intervjueeritavast neli on vanuses üle 30 eluaasta. Kõik vastajad on omandanud kõrghariduse: neli majandusarvestuse ja üks muul erialal. Kolmel vastajal on üle 10 aasta kogemust ja nad on eraettevõtjad finantsvaldkonnas. Alla 10 aastase tööstaažiga raamatupidajad töötavad raamatupidamisbüroos. Neli vastajat osutavad teenust vähemalt 10 mikroettevõttele.

Valimi üldiseloostuse kohaselt on enamikul vastajatest kõrgharidus arvestuserialal, pikk tööstaaž ja vähemalt 10 mikroettevõtet, kellele raamatupidamisteenust osutatakse. Seega on raamatupidajad hea haridustaseme ja arvestatavate kogemustega, mis aitavad töö raames koostatud küsimustele teadlikumalt ja usaldusväärsemalt vastata ning tuua näiteid elust.

Intervjuude põhjal leiti kategoriseerimise tulemusena kategooriad, mis esitatakse tabelis 3.

Tabel 3. Intervjuude kategoriseerimise tulemused

Kriteerium	Vastaja 1	Vastaja 2	Vastaja 3	Vastaja 4	Vastaja 5
Teadlikkus	- teadlik, lugenud	- teadlik, lugenud	- teadlik, lugenud	- teadlik, ei ole lugenud	- teadlik, lugenud
Kutse-eetika koodeksi olemus	- konfidentsiaalsus - professionaalsus	- konfidentsiaalsus	- õige ja õiglane kajastamine	- konfidentsiaalsus - ausus - õige ja õiglane kajastamine	- konfidentsiaalsus - õige ja õiglane kajastamine
Põhimõtete järgimine	- järgib põhjalikult - konfliktide lahendamine - kompetentsus: palju koolitusi (maksud, kliendi valdkond oluline) - hinnakiri	- järgib, mitte niivõrd teadlikult - kompetentsus: algul koolitusi rohkem, nüüd ajaraiskamine, ise loeb - hinnakiri	- järgib - konfliktide lahendamine - kompetentsus: koolitused (maksud) - hinnakiri	- järgib, mitte niivõrd teadlikult - kompetentsus: koolitused (maksud), ise loeb - hinnakiri	- järgib põhjalikult - konfliktide lahendamine - kompetentsus: koolitused (maksud) - hinnakiri
Põhimõtete vastu eksimine	- ausus - objektiivsus - vastutus - professionaalsus	- ausus - objektiivsus - professionaalsus	- ausus - objektiivsus - professionaalsus	- konfidentsiaalsus - ausus - objektiivsus - professionaalsus	- ausus - objektiivsus - professionaalsus - kompetentsus
Põhimõtetest kõrvalekaldumised	- vale informatsiooni esitamine - maksud - mugandused tehingute kajastamisel	- vale informatsiooni esitamine - info avalikustamise piiramine - mugandused tehingute kajastamisel	- vale informatsiooni esitamine - info avalikustamise piiramine - mugandused tehingute kajastamisel	- maksud - vale informatsiooni esitamine - mugandused tehingute kajastamisel	- vale informatsiooni esitamine - vaevatasu andmine või saamine - mugandused tehingute kajastamisel

Allikas: Autori koostatud lisades 6 kuni 10 toodud andmete alusel

Andmeanalüüsi põhjal võib märkida, et raamatupidaja kutse-eetika koodeksi olemasolust on teadlikud kõik intervjuueeritavad (100%), neli on seda ka lugenud (80%). Nendest üks luges koodeksit seoses intervjuu läbiviimisega, aga tões, et põhimõtteid ta teab ja järgib oma töö tegemisel niigi. Kuna üks intervjuueeritav ei olnud koodeksit lugenud, ei saa väita, et selle ametiala esindajate teadlikkus kutse-eetika koodeksi sisust kui tööalase käitumise alusest on täielik.

Kutse-eetika koodeksi olemust tõlgendavad raamatupidajad ühtselt. Välja tuakse peamised põhimõtted: kompetentsus, professionaalsus; konfidentsiaalsus; tehingute õige ja õiglane kajastamine, mis liigitub eelnevatele lisaks aususe ja objektiivsuse alla. Koodeksi olemuse defineerimiseks tsiteerib vastaja 1 klassikuid, väites, et ihuarstile ja advokaadile räägitakse kõik isiklikult ära ning raamatupidaja asetub samasse kategooriasse. Sarnaselt liigitati raamatupidamist Liu *et al* (2012) uurimuses, et raamatupidamine on mõjutatud teenuse pakkuja motiivist. Näiteks kui raamatupidaja ja klient on eraelus tuttavad, võib juhtuda, et professionaalsuse piirist astutakse üle ja ühiselt arutatakse kuidas loovat raamatupidamist saab kasutada. Ebaeetilise käitumise põhjuseks on siin tahtmatus pahandada sõpra, kuid era- ja tööelu peab lahus hoidma.

Vastajad väidavad end igapäevatoos koodeksis sätestatud põhimõtteid järgivat ning ka need, kes on koodeksiga vähe või pole üldse tutvunud, teevad seda alateadlikult. Kolm koodeksit lugenud vastajat märkis, et koodeksi olemasolu on eriti oluline konfliktide lahendamisel. Näiteks toodi olukord, kus raamatupidajal paluti anda hinnang tehingule ja seda taheti mõjutada. Raamatupidaja riskis kohtusse tunnistama minemisega ja andis kliendile valida, kas annab hinnangu, nagu on õige, või ei anna üldse. Raamatupidaja järgis koodeksit, millest tulenevalt tööleping lõpetati. Vastajad 1 ja 5 järgivad koodeksit põhjalikult. Vastaja 1 väidab, et eriti väljendub see oskuste ja teadmiste hindamises. Enne töösuhte alustamist viib ta end kurssi kliendi töövaldkonnaga. Kui oskused ei võimalda teenust osutada maksimumtasemel, siis tööd vastu ei võeta ja palutakse pöörduda teise teenusepakkuja poole. Tema sõnul on etteantud tavade, normide ja seaduste järgimine raamatupidamises eriti oluline ja üle oma võimete ei tohi minna. Vastaja 3 toob välja, et ilma reegleid järgimata ei saa raamatupidaja tööd teha. On positiivne, et kutse-eetika koodeksi kompetentsuse ja hoolsuse põhimõttest peetakse kinni olles kursis raamatupidamiseeskirjade ja –seadustega. Koolitusi peavad oluliseks neli intervjuueeritavat viiest (80%) ning enim täiendatakse end maksudega seotud teemadel. Vastaja 1 mainis, et koolitusi valitakse lähtuvalt kliendi tegevusvaldkonnast,

et vastata pädevalt kliendi küsimustele. Vastaja 2 arvab, et 14 aastat kogemust on piisav ja koolitused on ajaraiskamine. Kõik raamatupidajad arvavad, et kiirem viis end viimaste uudiste ja raamatupidamismuudatustega kursis hoida on iseseisvalt internetist informatsiooni otsides. Küsimuste tekkimisel konsulteerivad raamatupidajad MTA maksuametniku, juristi, audiitori või teise raamatupidajaga. Enne kliendile vastuse andmist viivad kõik vastajad end vastava teemaga kurssi. Vastaja 4 tõi näite, kus tal paluti seoses puhkusetasueraldisega jätta aastalõpu seisuga kajastamata puhkusejääk. See tuleb kajastada kohustisena ja kanda kasumiaruandesse kuluna, mis võib suurendada ettevõtte kahjumit. Raamatupidaja ei olnud käsuga esialgu nõus ja pidas nõu ettevõtte audiitoriga, kes lubas kohustise jätta kajastamata, sest tegu oli ebaolulise veaga. Ükski vastaja ei ole sooritanud ega pea oluliseks raamatupidaja kutseksamit ning kvalifikatsioonitunnistuse nõudmine tööturul seatakse kahtluse alla. Töö eest tasu määramisel on kõigi vastajate teguviis kooskõlas koodeksiga. Arvestatakse oma oskusi, teadmisi, teenuse osutamise kaasnemat vastutust ja ajakulu. Hinnakiri on kõigil vastajatel fikseeritud kuutasu põhine. Kliendisuhet alustades määratletakse dokumentide maht, tehingute arv ja keerukus. Vastaja 1 arvestab hinna kujundamisel ka töötajate arvuga. Lisaks kasutab ta väheste klientide puhul tunnipõhist hinnakirja. Teised vastajad ei näe tunni- ega kannetepõhisel hinnakirjal mõtet. Näiteks kliendile aastaaruande tegemiseks tuleb kogu aasta raamatupidamine ära teha. See võtab aega, on kannete põhiselt mahukas ja hind tuleb kõrge. Vastaja 2 kasutab iseenda väljamõeldud „Ryanairi meetodit“ ehk lisatasu rakendamist, mis tähendab, et kui klient tahab teenust väga odavalt, siis ei saada täisteenust, vaid bilanss, aastaaruanne jne on lisatasu eest. Lisatasu rakendamise toob välja ka vastaja 5.

Individuaalintervjuudest selgub, et raamatupidajad eksivad mitme koodeksis sätestatud põhimõtte vastu. Autor soovis konkreetsete näidete alusel teada, milliseid kõrvalekalduisi eetikanõuetest esineb ja mis seda põhjustab. Vastaja 4, kes koodeksit lugenud ei ole, vaatab juhtkonna käsul eetikast mööda, kui tegu pole kriminaalne. Ta tõi näite - ettevõtte juht käsib märtsikuu vastuvõtu kulutšeki lükata aprilli, et vältida soodustust ületava summa pealt tulumaksu maksmist. Tulumaksuseaduse § 49 lõike 4 alusel on vastuvõtukulude maksuvaba piirmäär ühes kalendrikuus 32 eurot, millele lisandub kuni 2% samal kuul isikustatud sotsiaalmaksustatud väljamaksete summast. § 49 lõige 5 sätestab, et kui mõnel kalendrikuul maksuvaba summat ära ei kasutata, on järgmistel kuudel kalendriaasta lõpuni võimalik summeritud summat kasutada. (Tulumaksuseadus) Vastuvõtukulude summa ei tohi sisaldada juriidilise isiku töötajate või juhtide peale tehtud kulutusi. Need on erisoodustused, mis tuleb

maksustada sotsiaalmaksuga lähtuvalt sotsiaalmaksuseaduse § 2 lõikest 7 (Sotsiaalmaksuseadus). Sarnast olukorda esineb ka teistel vastajatel. Eksitakse aususe, objektiivsuse ja professionaalsuse põhimõtete vastu. Mõjutamise tagajärjel sooritatakse ebaeetiline tegu, jättes informatsioon esitamata ja maksukohustus lükkub kuu võrra edasi. Aasta lõikes raamatupidamist kontrollides on kõik korrektne, aga eraldi kuid vaadeldes on see valeinformatsiooni esitamine. Samade põhimõtete vastu eksivad raamatupidajad, kui nad esitavad valeinformatsiooni ettevõtlusega mitteseotud tšekkide kulusse kandmisel. Vastaja 1 tõi näite, milles klient tegeleb sisedisainiga ja ostab sisustusmaterjale esinduskorterisse. Raamatupidajal tekkis kahtlus, kas mõni ostetud tapeedirullist läks koduse remondi tarbeks, aga kui on kiire, siis on kergem kanda tšekk kulusse kui kliendiga konsulteerida. Teise näite tõi vastaja 2, milles ilusalongi omanik oli ostnud dressid ettevõtte pangakaardiga, mis ei ole ettevõtlusega seotud kulu. Raamatupidaja viskas tšeki ära ja arvestas kulu pealt ainult tulumaksu. Panga väljavõttest selgub, et kulutus tehti Selveri poes, kuid ei saa kindlaks teha kas see oli ettevõtlusega seotud kulu või mitte, sest võidi osta ka kirjatarbeid. Kõigi intervjuude käigus ilmnis, et raamatupidajad peavad pidevalt klientidele selgitama raamatupidamis põhimõtteid ja seadusi ning nende toodud tšekke selekteerima. Kui kliendid ei saa aru, et ettevõtlusega mitteseotud kulusi ei tohi maksta juriidilise isiku rahaga, jääb vastajate sõnul viis varianti: 1) selekteerid tšekke lõpmatuseni ning ei kajasta ettevõtlusega mitteseotud kulutšekke, kajastad kulu pealt nii sotsiaal- kui ka tulumaksu või viskad tšeki ära ja maksad kulu pealt ainult tulumaksu; 2) kannad tšekid sisse, aga vastutus jääb kliendile; 3) võtad kulu üles nõudena omaniku vastu; 4) lõpetad kliendisuhet; 5) lähed kõrgemal ametikohal asuvatele isikutele kaebama ja riskid tööst ilmajäämisega. Esimese variandi puhul riskitakse sellega, et ei suudeta selekteerida välja kõiki kõlbmatuid tšekke. Aususe, objektiivsuse ja professionaalsuse põhimõtteid rikutakse tahtmatult, sest kliendi poolt on esitatud valeinformatsioon. Teise variandi puhul rikutakse mainitud põhimõtteid tahtlikult. Kolmas ja neljas variant põhimõtteid ei riku, aga kliendisuhet lõpetada ei ole kerge, sest teenusevajajaid on raske leida, tasu saamisega on arvestatud ja töö tehtud (andmebaasid loodud). Viienda puhul on võimalik rikkuda konfidentsiaalsuse nõuet, kui ei järgita koodeksis sätestatud nõudeid, mis kehtestavad info avalikustamise nõuded. Mainitud nõuded on välja toodud töö alapeatükis 1.2. Viiendas punktis mainitud käitumise tõi välja vastaja 4, kel on kogemusi suure ettevõtte pearaamatupidajana. Ettevõtte tegevjuht allkirjastas ettevõtlusega mitteseotud arve ja käskis selle tasuda. Raamatupidaja oli valiku ees, kas teavitada ettevõtte

juhte, MTA-d või vaikida. Kõik juhtival kohal olevad isikud olid omavahel sõbrad ja raamatupidajal ei jäänud valikut, sest millegi üle kaebama minnes oleks pidanud nagunii lahkuma tema. Seetõttu valis ta vaikimise ning lahkus üsna pea ettevõttest, sest ebaausaid tehinguid tehti palju. Selgub, et aususe põhimõtet rikutakse ka siis, kui MTA küsimustele vastamisel varjatakse infot ettevõttes toimuvast seadusvastasest tegevusest, näiteks juriidilise isiku raha eest ostetakse isiklike asju. Konfidentsiaalsuse põhimõtet peetakse oluliseks, aga eksitakse sellegi vastu. Vastaja 4 arutab raamatupidamisega seotud probleeme sõbrannaga, kes on sama elukutse esindaja. Ei saa varjata, millisest kliendist on jutt, kuna too teab, kellele teenust osutatakse. Eksitakse koodeksis sätestatud konfidentsiaalsuse põhimõtte vastu, olles ise sellest teadlik. Raamatupidajad on ühisel arvamusel, et klienti tuleb teavitada dokumentide puudumistest või ebakorrektsusest. Vastaja 2 leiab, et kui klienti võimalikest ohtudest ja valesti käitumisest ei teavitata, on raamatupidamise käigus tehtud vead ja koodeksiga vastuollu minemine arvestusspetsialisti vastutusel. Vastaja 1 toob aususe, objektiivsuse ja professionaalsuse põhimõtete järgimisel kõrvalekaldumise põhjuseks vastutuse jagunemise. Näiteks mööblitöölis, oma ala spetsialist, kuid paberimajandusest ei tea midagi ja kogu vastutus on raamatupidajal. Sellistes olukordades peab tähelepanelikult sorteerima kulutšekke – mis on ettevõtlusega seotud, mis mitte. Klientide toodud tšekkide selekteerimisele kuluva aja tõttu vaatavad raamatupidajad meelega mõnedest „kahtlastest“ tšekkidest mööda ja võtavad raamatupidamises neid arvesse. Raamatupidajad teevad järeleandmisi, kui tööandja või klient on teadlik teo ebaeetilisusest ja võimalikest tagajärgedest ning võtab ise vastutuse. Sealjuures tehakse kliendile selgeks, mida rikkumine endaga kaasa toob. Vastaja 5 toob välja, et kõrvalekaldumisi eetikanõuetest võib esineda kompetentsuse puudumise tõttu, kuna raamatupidamisvaldkonnas ollakse vähe aega tegutsenud ja puuduvad kogemused kõigi olukordadega toimetulemiseks. Vastaja 3 tõi välja, et põhimõtete järgimisest tehakse kõrvalepõikeid rohkem mikroettevõtete puhul. Põhjuseks on mikroettevõtete juhtide (umbes 70%) teadmatus raamatupidamisest. Suuremate ettevõtete puhul tuleb koodeksit järgida põhjalikumalt, sest neid kontrollib MTA rohkem.

Kokkuvõtteks võib öelda, et koodeksit on lugenud enamik vastajatest, aga kõrvalekaldumisi eetikanõuetest siiski esineb. On hea meel tõdeda, et koodeksi põhimõtteid osaliselt järgitakse, eriti töötasu, kompetentsuse ja konfliktide lahendamise suhtes.

2.4. Ankeetküsitluse tulemuste analüüs

Autor analüüsib kvantitatiivses osas saadud andmeid, et leida vastused töös esitatud uurimisküsimustele. Esmalt esitab autor valimisse kuulunud 112 vastaja sotsiaal-demograafilise struktuuri (vt tabel 4).

Tabel 4. Vastajate demograafiline profiil

Kriteerium	Vastus	Vastanute arv	Vastanute %
Vanus (aastates)	kuni 30	26	23%
	31–45	45	40%
	46 ja rohkem	41	37%
Haridustase	kesk- või keskeriharidus	13	12%
	bakalaureus või rakenduskõrgharidus	70	62%
	magister	27	24%
	doktor	2	2%
Õpitud eriala	majandusarvestus	91	81%
	muu	15	14%
	puudub	6	5%
Tööstaaž raamatupidajana (aastates)	< 1	6	5%
	1–5	16	14%
	6–10	16	14%
	11–15	35	31%
	> 15	39	36%
Ettevõtete arv	< 10	20	18%
	10–20	59	53%
	21–30	28	25%
	> 31	5	4%

Allikas: Autori koostatud ankeetküsimustike vastuste põhjal

Tabelist 4 ja lisa 4 esitatud tabelist selgub, et enim vastajaid, 40%, kuulub vanusegruppi 31–45 eluaastat, kellest 77% tunnistab, et on eetikanõudeid rikkunud. Vanuses 46 ja rohkem eluaastat on 37% vastajatest ning eetikanõuetest tunnistab end olevat kõrvale kaldunud 73%. Vähem vastajaid, 23%, on nooremad kui 30 eluaastat ning nendest on eetikanõudeid rikkunud 61%. On positiivne, et enamik uurimuses osalenutest on omandanud kõrghariduse ja 81% on omandanud hariduse majandusarvestuse erialal. Muude erialade hulgas mainiti õigust, põllumajandust, turundust, meditsiini. Kõrgeima tööstaažiga ehk üle 15 aasta on enim raamatupidajaid, 36%. Alla aastase tööstaažiga on 5% vastajatest. Vaid 18%

vastajatest osutab teenust vähem kui 10 mikroettevõttele, ülejäänud teevad raamatupidamist rohkem kui 10 mikroettevõttele.

Sarnaselt kvalitatiivse uurimuse tulemustega on kvantitatiivse uurimuse valimis enamik vastajaid üle 30 eluaasta, majandusarvestuse erialase haridusega, üle 10 aastase tööstaažiga raamatupidajad, kes osutavad teenust rohkem kui 10 mikroettevõttele. Kõrgharidus arvestuserialal koos pika tööstaažiga võimaldab anda küsimustele läbimõeldud vastused ja autoril saada usaldusväärsemad analüüsitulemused ning teha põhjendatud ettepanekuid eetikanõuetest kõrvalekaldumiste vähendamiseks.

Järgmiseks tuuakse välja uurimuse käigus saadud andmete analüüsi tulemused statistikaparameetrite, keskväärtuse ja standardhälve põhjal. Esimesena analüüsitakse teadlikkust raamatupidaja kutse-eetika koodeksist üldisel ja isiklikul tasandil. Tulemused on välja toodud tabelis 5.

Tabel 5. Teadlikkus koodeksist üldisel ja isiklikul tasandil

Kriteerium	Keskvärtus	Standardhälve
Üldine teadlikkus kutse-eetika koodeksist on kõrge	2,97	0,911
Isiklik teadlikkus kutse-eetika koodeksist on kõrge	3,92	0,878

Allikas: Autori koostatud ankeetküsimustike vastuste põhjal

Andmeanalüüsi käigus selgus, et teadlikkus kutse-eetika koodeksist erineb oluliselt üldisel (keskväärtus 2,97) ja isiklikul (3,92) tasandil. Üldist teadlikkust peavad raamatupidajad isiklikust oluliselt madalamaks. On positiivne, et isiklikku teadlikkust peetakse kõrgemaks, põhjus võib olla soovis säilitada konkurentsivõimelisus. Standardhälve teadlikkuse kohta üldiselt on 0,911 ja isiklikul tasandil 0,878. Standardhälbed on 1-st väiksemad, seega ei varieeru üksikud väärtused oluliselt keskväärtusest. Domineeriv vastusevariant üldise teadlikkuse tasandil on „rahuldav“ ja isiklikul „pigem kõrge“.

Pigem kõrget teadlikkuse taset isiklikul tasandil toetavad tabelis 6 toodud andmed. Koodeksit on lugenud 82% vastajatest, aga igapäevatoos järgib koodeksis sätestatud eetikanõudeid 67%. Arvestuseksperdid, kes eetikanõudeid ei järgi, võib liigitada paindliku raamatupidaja kategooriasse – neil on teadmised, aga eetikanõuete järgimine on puudlik. Põhjus, miks raamatupidajad kolleegide teadlikkust pigem rahuldavaks hindavad, võib olla raamatupidamisskandaalides, mis on tihti seotud eetikanõuete rikkumistega. IFAC-i

eetikakoodeks eeldab, et tööandjad nõuavad oma töötajatelt eetikanõuete tundmist. Uurimuse tulemusena selgub, et enim nõutakse koodeksi tundmist raamatupidamisbüroodes, kus 68% vastajatest peab teadma eetikanõudeid. Põhjuseks MTA-poolne suurem kontroll, sest tehinguid on rohkem, klientideks suuretevõtted ja kontsernid, mistõttu on eriti oluline järgida eeskirju ja seadusi. Erasektori ettevõtetes ei nõuta pooltelt töötajatelt eetikanõuetega tutvumist. FIE või eraettevõtjana töötavatest raamatupidajatest nõuab iseendalt koodeksis sätestatud nõuete tundmist veidi alla poole ehk 45%. Tööandja poolt eetikanõuete tundmise vähene nõudmine näitab, et kutse-eetika nõuete järgimise suhtes ollakse ükskõiksed. Tagajärjeks on raamatupidajate üldine madal teadlikkus koodeksis sätestatud põhimõtetest ja käitumisjuhustest ning see mõjutab eetikanõuetest kõrvalekaldumiste esinemist.

Tabel 6. Koodeksi lugemus, järgimine, tööandjapoolne koodeksi tundmise nõudmine

Kriteerium	Vastus		
	jah	ei	ei oska öelda
On lugenud koodeksit	92 (82%)	20 (18%)	0
Järgib koodeksis sätestatud eetikanõudeid igapäevatoos	75 (67%)	37 (33%)	0
Tööandja nõuab koodeksi tundmist FIE-lt/eraettevõtjalt	25 (45%)	31 (55%)	0
Tööandja nõuab koodeksi tundmist erasektori ettevõtte raamatupidajalt	13 (38%)	17 (50%)	4 (12%)
Tööandja nõuab koodeksi tundmist raamatupidamisbüroo arvestuseksperdilt	15 (68%)	4 (18%)	3 (14%)

Allikas: Autori koostatud ankeetküsimustike vastuste põhjal

Tabelis 7 analüüsitakse raamatupidajate töös järgitavaid põhimõtteid. Autor uuris lisaks põhimõtetele ka kutse-eetika koodeksi järgimist klientidega konfliktide lahendamisel.

Tabel 7. Koodeksist tulenevate põhiprintsiipide järgimine

Kriteerium	Keskväärtus	Standardhälve
Ausus	3,26	1,024
Objektiivsus	2,71	0,739
Kompetentsus ja hoolsus	4,41	0,851
Konfidentsiaalsus	4,35	0,961
Professionaalsus	4,31	0,835
Tasu töö eest	4,77	0,481
Konfliktide lahendamine klientidega	4,54	0,801

Allikas: Autori koostatud ankeetküsimustike vastuste põhjal

Andmeanalüüsi käigus selgus, et aususe (keskväärtus 2,80) ja objektiivsuse (2,61) korral järgitakse pigem sisetunnet, mitte niivõrd koodeksit. Mingil määral on see põhjendatav, sest raamatupidamistöö käigus tekkivad situatsioonid on erinevad ja kõik olukorrad ei ole kajastatud koodeksis. Arvestusspetsialist peab leidma õige lahenduse, lähtudes oma nii oma kompetentsidest ja kogemustest kui ka eetikanõuetest ja raamatupidamiseeskirjadest. Standardhälve on aususe kriteeriumil 1,355 ja objektiivsuse kriteeriumil 0,739. Aususe korral esineb suur varieerumine keskmisest, populaarne vastusevariant „järgin sisetunnet“ võib tegelikkuses olla teisiti. Kvalitatiivse uurimuse käigus tuli samuti välja eksimine aususe põhimõtte vastu, mistõttu võib sisetunde järgimine selle kriteeriumi puhul olla võimalik probleem ja põhjustada kõrvalekaldumisi eetikanouetest. Objektiivsuse korral keskmisest olulist varieerumist ei ole ja domineerib vastusevariant „järgin sisetunnet“.

Järgmiseid põhimõtteid väidavad raamatupidajad end järgivat: kompetentsus ja hoolsus (4,42), konfidentsiaalsus (4,54), professionaalsus (4,32), tasu tehtud töö eest (4,45) ja konfliktide lahendamine klientidega (3,80). Kõigi standardhälbed on alla 1, keskmisest suurt varieerumist ei toimu ja domineerib vastusevariant „pigem järgin“.

Kolmandana analüüsi, milliste põhimõtete järgimisel esineb kõrvalekaldumist kutseetika koodeksi põhimõtetest. Tulemused on toodud välja tabelis 8.

Tabel 8. Põhiprintsiibid, millest esineb raamatupidamises kõrvalekaldumisi

Kriteerium	Keskväärtus	Standardhälve
Ausus	2,30	0,875
Objektiivsus	2,35	0,863
Kompetentsus ja hoolsus	2,72	0,889
Konfidentsiaalsus	2,26	0,810
Professionaalsus	2,56	0,753
Tasu töö eest	3,02	0,906
Konfliktide lahendamine klientidega	2,87	0,891

Allikas: Autori koostatud ankeetküsimustike vastuste põhjal

Analüüsi põhjal võib järeldada, et raamatupidajate töös pigem ei esine kõrvalekaldumisi koodeksis sätestatud printsiipidest järgnevas: kompetentsus (2,72), töö eest tasu saamine (3,02) ja konfliktide lahendamine klientidega (2,87). Standardhälbed on alla 1 ja domineerib vastusevariant „pigem ei esine“. Samad põhimõtted tulid välja tabelis 7. Küll aga väitsid arvestusspetsialistid end rohkemaid põhiprintsiipe järgivat. Analüüsist ilmneb, et kõrvalekaldumisi esineb aususe (2,30), objektiivsuse (2,35), konfidentsiaalsuse (2,26) ja

professionaalsuse (2,56) põhimõtetest. Kõigi standardhälbed on alla 1 ja domineerib vastusevariant „pigem esineb“.

Kompetentsuse põhimõtet pigem järgitakse, see on tööturul püsimiseks oluline väärtus ja kompetentsusest lugupidamine ilmneb vastajate koolitustel osalemises. Lisas 5 olevast tabelist ilmneb, et 72% vastajatest peab oluliseks koolitusi maksuteemadel. Ise informatsiooni hankimist peab tähtsaks 46% vastajatest. Koolitustel osalemist ei pea oluliseks 19% vastajatest. Koolituste tähtsustamine ja nende käigus koodeksis sätestatud põhimõtete teadvustamine aitab vähendada raamatupidaja töös esinevaid kõrvalekaldumisi eetikanõuetest. Professionaalsuse ja kompetentsuse põhimõtet järgitakse teadmiste säilitamise aspektist, 63% vastajatest käib raamatupidamisseadusi käsitlevatel koolitustel. Töötasu peab olema seotud vastutuse, ajakulu ja teadmistega ning selle kriteeriumi puhul kõrvalekaldumisi pigem ei esine. Konfliktide lahendamine on keeruline ning on hea, et raamatupidajad sel juhul koodeksi juhiseid järgivad.

Aususe ja professionaalsuse põhimõtet rikutakse kui raamatupidajale on teada informatsioon ettevõtte ebaseaduslikust käitumisest, kuid sellest ei teavitata vastavaid ametiorganeid. Kui kliendid esitavad raamatupidajale ettevõtlusega mitteseotud tšekke ja viimased kannavad need sisse kui ettevõtlusega seotud kulu, rikutakse eelmainitud põhiprintsiipe valeinfo esitamisega ja objektiivsuse põhimõtet raamatupidaja mõjutamisega tšeki esitanud isiku poolt. Eksitakse koodeksi eetikanõuete vastu, sest ei kirjendata tehinguid õigesti ja õiglaselt, vaid tehakse tööandja või kliendi soovil ebaetiline tegu.

Konfidentsiaalsuse põhimõttest esineb raamatupidajate töös kõrvalekaldumisi, põhjus võib olla selles, et arutatakse töös esinevaid probleeme tuttava raamatupidajaga, kes teab, millisele kliendile teenust osutatakse. Keegi ei garanteeri, et sõbrale probleemist rääkides ei levi see mure edasi kolmandatele isikutele. Konfidentsiaalsust rikutakse ka kolmandatele isikutele dokumentatsioonile juurdepääsu võimaldamisega.

Põhimõtteid võidakse mingil määral järgida, kuid töö käigus vaatavad raamatupidajad eetikanõuetest mööda ja käituvad vastuolus koodeksis sätestatud põhimõtetele. Viimaseks analüüsis autor raamatupidajate töös esinevaid koodeksist kõrvalekaldumisi, mille autor esitas väidetena. Lisaks käsitleb autor väidete seas ühte põhjust, miks kõrvalekaldumisi võib esineda, ja ühte ettepanekut, kuidas olukorda parendada. Tulemused on välja toodud tabelis 9.

Tabel 9. Raamatupidajate töös esinevad eetikanõuetest kõrvalekaldumised

Väide	Kesk- väär- tus	Standard- hälve
Teenuste hinnakiri moodustub vastavalt minu oskustest, teadmistest, tehingute hulgast ja keerukusest, ajakulust ja vastutusest	4,69	0,744
Olen kõigi raamatupidamisseaduste ja eeskirjadega kursis	4,67	1,012
Seadusemuudatusi ja eeskirju järgin vaid kliendi/tööandja tegevusspetsiifikaga seonduvalt	3,23	0,945
Seadusemuudatuste ja eeskirjadega viin end kurssi, kui töö käigus tekib küsimus või probleem	4,43	0,741
Kliendile teenuse osutamisel tekkinud küsimuste korral palun abi tuttava raamatupidaja käest	3,82	0,984
Kliendile teenuse osutamisel tekkinud küsimuste korral palun abi juristilt, audiitorilt või MTA-st	4,46	0,743
Kliendile teenuse osutamisel tekkinud küsimuste korral otsin abi internetist ja/või ametialasest kirjandusest	3,49	0,964
Kui klient on tuttav, vaatan raamatupidamishõuetest vahel mööda	4,21	0,825
Olen kajastanud ettevõtlusega mitteseotud kulutšikke, sest klientide toodud tšekkide selekteerimine võtab palju aega	3,80	0,744
Olen kajastanud ettevõtlusega mitteseotud kulutšikke, sest tööandja/klient võtab teo eest vastutuse	3,88	0,923
Olen ekslikult esitanud valeandmed MTA-le	4,68	0,684
Olen teadlikult esitanud valeandmed MTA-le	3,78	0,997
Olen alla 1000 € väärtusega müügiarvete deklareerimise kliendi palvel lükanud järgmisesse kuusse	3,75	0,959
Olen manipuleerinud aruannete koostamisel finantsnäitajatega	4,71	0,561
Statistikaaruannete täitmisel leian enam-vähem õige, mitte täpse näitaja	3,42	0,997
Pea pidevalt klientidele selgitama raamatupidamise reegleid ja põhimõtteid	4,71	0,471
Raamatupidamise eetikanõuete õpetamine kõrgkoolis aitab töö käigus teha eetilisi otsuseid	4,22	0,831

Allikas: Ankeetküsimustike vastuste põhjal autori koostatud

Andmeanalüüsi põhjal saab väita, et kutsealase tegevuse eest tasu määramisel järgitakse koodeksit. Keskväär-
tus on 4,69 ja standardhälve alla 1, domineerib vastusevariant „nõustun täielikult“. Raamatupidajate teenuse hind on klientidest sõltuvalt erinev, neil puudub konkreetne hinnakiri ja klientidele tehakse eraldi hinnapakumised. Näiteks rahvusvahelist transporditeenust osutaval kliendil on rohkem ja keerukamaid tehinguid kui kümnele lapsele päevahoiuteenust osutaval ettevõttel. Esimesel juhul vajab raamatupidaja spetsiifilisemaid teadmisi, teenuse osutamisega kaasneb suurem vastutus ja ajakulu.

Autor uuris kompetentsuse ja hoolsuse ning professionaalsuse nõuetest esinevaid kõrvalekaldumisi. Arvestusspetsialistid väidavad end kõikide raamatupidamisseaduste ja eeskirjadega kursis olevat. Keskväär-
tus on 4,67, aga kuna standardhälve on üle 1, siis üksikud

väärtused erinevad keskväärtusest ja kuigi domineerib vastusevariant „nõustun täielikult“, võib olukord olla tegelikult erinev. Selguse saamiseks leidis töö autor keskväärtuse ja standardhälbe kahele seadusmuudatusi ja eeskirju käsitlevale väitele. Seadusmuudatusi ja eeskirju järgitakse sõltuvalt tööandja/kliendi tegevusspetsiifikast, keskväärtus 3,23 ja standardhälve alla 1, domineerib vastusevariant „nii ja naa“. Ainult konkreetset tegevusala puudutavate seaduste ja eeskirjadega kursis olles ei saa teha õigeid otsuseid ja pakkuda kvaliteetset teenust, tuleb teada ka raamatupidamisega seonduvat üldist tausta. Asjaolu, et tänapäeval omandatakse teadmisi kitsas valdkonnas, kuid laiemalt teadmisi ei omandata ning erialast kirjandust ei loeta, tekitab suuri probleeme. Sellest võivad olla põhjustatud kõrvalekaldumised koodeksi eetikanõuetest. Raamatupidajad viivad end seaduste ja eeskirjadega kurssi konkreetse olukorra esinemisel, keskväärtus 4,43 ja standardhälve alla 1, domineerib vastusevariant „pigem nõustun“. Näiteks toodi välja, et 2013. aastal muutus sihtfinantseeringute kajastamine, aga muudatustega tutvuti hiljem. Põhjendati, et muudatuste ja eeskirjadega tutvudes lähevad need selleks ajaks meelest ära, kui neid vaja on. Autor arvab, et hetkel, mil on tehingud vaja kiiresti kajastada, ei leita aega informatsiooni hankimiseks ning tegutsetakse ebaeetiliselt, kuna raamatupidaja ei ole kursis seadusmuudatustega.

Järgmisena analüüsis autor aususe, konfidentsiaalsuse ja professionaalsuse põhimõtete järgimist. Kliendile teenuse osutamisel tekkinud küsimuste korral palutakse abi tuttava raamatupidaja käest, keskväärtus 3,82 ja standardhälve alla 1, domineerib vastusevariant „pigem nõustun“. Arvestusekspertide töös esineb probleeme, mida kohe lahendada ei osata ja küsitakse abi sama elukutse esindajalt. Kui konkreetset ettevõtet ja konfidentsiaalset infot ei mainita, on kõik korrektne. Kui selgub ettevõtte nimi või räägib raamatupidaja teisele, kust ettevõtte oma tooteid ostab ja mis juurdehindlust tehakse, on see konfidentsiaalsuse põhimõtte rikkumine. Näiteks toodi olukord, kus raamatupidaja klient on puhastusvahendite edasimüüja. Teenuseosutaja soovis soetada mitu pudelit desinfitseerimisvahendit, aga ei olnud tehtud hinnapakumisega rahul, sest nägi, kui palju on toote omahind ja milline juurdehindlus tehti. Raamatupidaja soetas soovitud kauba maaletoojalt, sest need andmed olid näha kliendi dokumentidest. Rikuti lisaks konfidentsiaalsusele ka professionaalsuse nõuet. Raamatupidajad „pigem nõustuvad“ väitega, et abi palutakse ka juristilt, audiitorilt või MTA-lt (keskväärtus 4,46 ja standardhälve 0,743). Käitumine on kooskõlas koodeksiga, kui teadmiste ja kogemuste puudumisel kasutatakse eksperdi abi. Siinkohal toodi välja, et keeruline on tehingute käibe tekkimise asukoha määramine. Eesti ettevõtte osutab infosüsteemide

haldamise teenust Soome ettevõttele. Raamatupidaja uuris MTA-lt, et millised tingimused peavad olema täidetud, et teenuse osutamisel saadud tulu pöördmaksustada ja Eestis kehtiks null-käibemaks. See on kliendile kasulik, sest Eestist käibemaksu tagasiküsimine on pikk ja tüütu protsess. Vastuseks saadi, et ettevõttel peavad olema laevapiletid tõestuseks, et käiakse teenust osutamas Soomes. Seega kui raamatupidajal tekib küsimus, siis ta saab MTA-st kiiresti korrektset infot. Probleemidele või küsimustele leitakse lahendused ka interneti ja/või raamatute abiga. Keskväärtus 3,49 ja standardhälve alla ühe, domineerib vastusevariant „nii ja naa“. Internetist informatsiooni otsides peab olema ettevaatlik. Näiteks foorumist või sotsiaalmeediavõrgustikust Facebook raamatupidajatele mõeldud grupist vastuseid otsides, võib saada valeinformatsiooni ja selle järgi toimides sooritatakse tahtmatult ebaeetiline tegu. Kui otsitakse abi internetist kättesaadavatest seadusparagrahvidest ning arvestatakse oma teadmiste ja kogemustega, on suurem tõenäosus käituda eetiliselt. Autor leiab, et tulemuslikum on abi otsida ka erialasest kirjandusest.

Autor analüüsib eksimist aususe, objektiivsuse ja professionaalsuse põhimõtete vastu. Kui klient on raamatupidaja tuttav, siis sageli vaadatakse raamatupidamisnõuetest mööda. Keskväärtus on 4,21 ja standardhälve alla 1, domineerib vastusevariant „pigem nõustun“. On murettekitav, et tuttavale raamatupidamisteenust osutades ei käituta alati koodeksi põhimõtete järgi ning see tingib ebaeetilise käitumise. Näiteks toodi välja, et ettevõtte kaardiga on Prisma poest ostetud sokid ning kuna sealt võib osta ka kontoritarbeid, siis visatakse tšekk ära ja kajastatakse kui ettevõtlusega seotud kulu, et vältida sotsiaalmaksu tasumist. Arvestusspetsialistid pigem nõustuvad (keskväärtus 3,80) väitega, et ettevõtlusega mitteseotud tšekke arvestatakse raamatupidamises, sest kliendid toovad neid palju ja selekteerimine on ajaliselt kulukas. Ettevõtlusega mitteseotud kulutšekke kajastatakse raamatupidamises, sest tööandja/klient võtab teo eest vastutuse – keskväärtus 3,88 ja standardhälve alla 1, samuti vastusevariant „pigem nõustun“. Üks raamatupidaja kirjutas, et kui on kiire, siis pigem sorteerib, sest selekteerimine võtab vähem aega kui tšeki sissekandmine. Teine huvitav fakt on, et tšekke sorteeritakse tuju järgi – kui on hea tuju, siis kantakse rohkem tšekke sisse, kui halb, siis selekteeritakse rangemalt. Mainiti ka seda, et ettevõtlusega mitteseotud suuremad summad arvestatakse pigem sisse ja väiksemad välja. Kui ehitusobjekti töödejuhataja on ostnud 5 € eest lillekimbu, siis tšekki sisse ei kanta. Kui on ostetud 500 € eest Hugo Bossi ülikond ja klient väidab, et seda on klientidega kohtumisel tarvis, siis see summa kajastatakse raamatupidamises.

Autor analüüsib valeandmete esitamisel eksimist aususe, objektiivsuse ja professionaalsuse põhimõtete vastu. Väitega, et ollakse ekslikult esitanud valeandmeid MTA-le, nõustatakse täielikult (keskväärtus 4,69 ja standardhälve 0,673). On reaalne, et tahtmatult esineb arvutus- või sisestusvigu ning senikaua ei rikuta eetikanõudeid kui rikkumise avastamisel viga kohe parandatakse. Vastajad lisasid, et pisivigu MTA tavaliselt ei avasta, ja need tulevad välja siis, kui aasta lõpus tehakse aastaaruannet ja maksusaldo ei lähe kokku. Seejärel deklaratsioone kontrollides avastatakse, et näiteks septembris maksti 200 € vähem käibemaksu ja tasutakse detsembris 200 € rohkem. Sooritatakse ebaeetiline tegu, sest Eesti raamatupidaja kutse-eetika koodeksi punkti 2.14 alusel peab antud näites parandama septembrikuu deklaratsiooni, lisaks maksma intressi kolme kuu eest (Raamatupidaja kutse-eetika... 2003). Vastuolusse eetikanõuetega minnakse seetõttu, et vältida raamatupidaja vea tõttu kliendi maksukohustuse suurenemist või raamatupidaja kohustust tasuda intressi. Tahtmatult esitatakse valeandmeid MTA-le ka näiteks tuludeklaratsiooni täitmisel. Töötajale maksti eelmisel kuul palka 1200 €, käesoleval kuul 800 €, raamatupidaja kustutas enda meelest lahtrist kogu summa, aga tegelikult jäi lahtrisse arv 1800. Enne kui viga avastati, deklaratsioon kinnitati ja tekkis vajadus teha parandus. Raamatupidaja pidi MTA pärimise peale selgitama, et andmeid muudeti, kuna tehti viga andmete sisestamisel. Valeandmeid esitatakse ka teadlikult MTA-le. Keskvärtus on 3,78 ja standardhälve alla 1, domineerib vastusevariant „pigem nõustun“. On negatiivne, et teadlikult rikutakse eetikanõudeid MTA-le valeandmete esitamisega, selle alla kuulub ka andmete esitamata jätmine. Deklaratsiooni esitamisel ei täideta näiteks erisoodustuse lahtrit, kuigi ettevõtte sõiduauto kasutatakse isiklikul otstarbel. Kulusse kantakse külaliste vastuvõtukulu, mis tihti sisaldab ka juhi toidu maksumust. Mainiti ka külaliste vastuvõtukulu edasilükkamist järgmisesse kuusse, et vältida tulumaksu tasumist soodustust ületava osa eest. MTA-le valeandmete esitamist käsitleb ka järgmine väide: alla 1000 € väärtusega müügiarvete deklareerimine lükatakse kliendi palvel järgmisesse kuusse. Keskvärtus on 3,75 ja standardhälve alla 1, domineerib vastusevariant „pigem nõustun“. Mainitud tegevus võimaldab kliendil saada teatava maksueelistuse. Raamatupidajad toovad välja, et vanasti oli kasulikum suurte summadega müügiarvete deklareerimine edasi lükata, tänapäeval mitte niivõrd, kuid seda tehakse ikkagi. Näiteks, kui esitada maikuu viimasel päeval arve 30-päevase maksetähtajaga, siis ei pruugi arve olla tasutud 20. juuniks, kui on käibemaksu deklareerimise ja maksmise tähtpäev. Kui raha ei ole,

ei saa käibemaksu ära maksta ning tekib maksuvõlg ja summalt hakatakse intressi arvestama. Selle vältimiseks lükatakse arve deklareerimine kuu võrra edasi.

Aususe, objektiivsuse ja professionaalsuse põhimõtetest esineb kõrvalekaldumisi ka finantsnäitajatega manipuleerimisel aruannete koostamisel. Raamatupidajad nõustusid väitega keskvärtuse (4,71) ja standardhälve (0,561) alusel „täielikult“. Tegemist on eetilise probleemiga, sest tahetakse kliendile head, aga valeinformatsiooni esitades eksitakse koodeksis sätestatud põhimõtete vastu. Näiteks laenu taotlemisel kajastatakse omaniku lühiajaline laen pikaajalisena, siis on lühiajaliste laenude kattekordaja madalam ja saadakse suurema tõenäosusega pangast laenu.

Aususe, objektiivsuse ja professionaalsuse põhimõtete vastu eksitakse puuduliku või valeinformatsiooni esitamisel Statistikaametile. Statistikaaruannete täitmisel leitakse pigem enam-vähem õige, mitte täpne näitaja. Keskvärtus 4,01 ja standardhälve alla 1, domineerib vastusevariant „pigem nõustun“. Põhjenduseks tuuakse, et Statistikaameti koduleht on keeruline ja aruannete esitamine ajamahukas. Konkreetne näide: taheti esitada aruannet majandustegevuse I kvartali kohta, aga oli esitada ainult tulu, üks teenusearve, ja ühtegi kulu ei olnud. Kuna programm ei lasknud aruannet ära esitada, sest kulu ei olnud ja kasumit või kahjumit ei saanud tekkida, siis mõeldi juurde tegevuskulu, näiteks panga teenuskulu 1 €. Järeldub, et olude sunnil ei saagi esitada õigeid näitajaid. Teine huvitav näide toodi Intrastatis müügiaruannete esitamise kohta tootekoodi alusel. Raamatupidajal on probleeme otsingust õigete toodete leidmisega. On vaja leida *tammeliistud*, kuna seda seal ei ole, siis kasutatakse toodet *tammelipid ja pilpad*. See on väär, sest viimased ei maksa nii palju kui tammeliistud. Aruandes esitati, et osteti tammematerjali, mis tegelikult oli lisaks oksavaba ja tavalisest oluliselt kallim. Statistikaamet võttis raamatupidajaga ühendust ja ütles, et ostetud toode on liiga kallis. Samas valikus ei ole piisavalt tooteid – see on aruannete puudujääk, millest sõltuvalt esitatakse valeandmeid.

Raamatupidajad peavad pidevalt oma klientidele selgitama raamatupidamisreegleid ja põhimõtteid, keskvärtus 4,71 ja standardhälve alla 1, domineerib vastusevariant „nõustun täielikult“. Raamatupidajad peavad klientidele meelde tuletama, et ei toodaks ettevõtlusega mitteseotud kulutšikke. Klientide teadmatus reeglitest ja põhimõtetest on probleem ja võib olla põhjuseks ebaeetiliste tegude esinemisele.

Arvestuseksperdid „pigem nõustuvad“ väitega, et eetikanõuete õpetamise alustamine kõrgkoolis aitab teha eetilisemaid otsuseid. Keskvärtus 4,22 ja standardhälve 0,831 ehk

domineerib vastusevariant „pigem nõustun“. See näitab, et sarnaselt töö esimeses osas käsitletud uurimustele on eetikanõuete õpetamine kasulik ja aitab raamatupidamisteenuse osutamisel nende järgi toimida.

Kokkuvõtvalt võib järeldada, et enamiku autori poolt toodud väidetega on raamatupidajad nõus või pigem nõus, seega kalduvad raamatupidajad eetikanõuetest kõrvale ega järgi etikakoodeksit. Raamatupidaja eesmärk ei tohi siiski olla ebaeetilise käitumise abil tuua ettevõttele juurde kliente või näidata ettevõtet atraktiivsemana finantsnäitajatega manipuleerimise abil.

2.5. Järeldused ja ettepanekud

Järgnevalt annab autor analüüsi tulemuste põhjal hinnangu raamatupidajate teadlikkusele kutse-eetika koodeksi põhiprintsiipidest ja nende järgimisele. Autor teeb ettepanekud, et suurendada kutse-eetika koodeksi järgimist ja vähendada kõrvalekaldumisi eetikanõuetest. Kutse-eetika koodeks eeldab, et raamatupidajad järgivad kõiki sätestatud põhimõtteid, seega olulisi kõrvalekaldumisi eetikanõuetest ei tohiks esineda. Kõrvalekaldumised minimaalsel määral on põhjendatavad, kuna kõiki olukordi, mis raamatupidajate töös võivad esineda, ei ole koodeksis esitatud ja arvestusspetsialist peab langetama otsused vastavalt oma teadmistele ja kogemustele.

Analüüsitulemuste põhjal ei saa väita, et raamatupidajad on 100% kutse-eetika koodeksiga kursis, sest esines neid, kes ei ole tutvunud koodeksis sätestatud põhimõtetega. Asjaolu, et arvestuseksperdid teavad eetikanõudeid, aga neid ei järgi, näitab, et elukestvat õpet ei väärtustata ning tuginetakse juba olemasolevatele kogemustele. Koodeksit on lugenud enamik raamatupidajatest, igapäevatoos järgib neist koodeksi põhimõtteid peaaegu kolmveerand. Arvestusspetsialistid peavad isiklikku teadlikkust koodeksist oluliselt kõrgemaks üldisest. Selle võib põhjustada ebaeetiliste sündmuste kajastamine meedias ning kogemustega arvestusspetsialistide oskus kasutada loomingulist raamatupidamist, mis tihtipeale ei ole eetiline, küll aga kasulik kliendile.

Nii kvalitatiivse kui ka kvantitatiivse uurimuse põhjal selgus, et raamatupidajad järgivad koodeksis sätestatud põhiprintsiipe teenuse osutamise eest tasu määramisel, kompetentside säilitamisel ja konfliktide lahendamisel klientidega. Hinnakiri moodustatakse

lähtuvalt teenuse osutamisega kaasnevast vastutusest ja ajakulust. Iga raamatupidaja adub oma oskusi ja teadmisi. Probleemide ja küsimuste tekkimisel palutakse abi MTA-lt, juristilt, audiitorilt, kolleegilt. Analüüsist ilmnes, et raamatupidajad ei pea oluliseks kutseeksami läbimist, kuna tööturul puudub nõudlus kvalifikatsioonitunnistuse kohta. Toetudes käsitletud uurimustele, kus toodi välja, et haridustee vältel eetika õpetamine aitab teha eetilisi ja õigeid otsuseid teenuse pakkumisel, on kasulik muuta kutse-eksami läbimine kohustuslikuks ja käsitleda selle käigus ka koodeksit. Eelneva väitega nõustusid ka kvantitatiivses osas vastanud raamatupidajad. Oma mainet raamatupidajad kahjustada ei lase. Klientidega erimeelsuste tekkimisel lähtutakse koodeksis sätestatud põhimõtetest.

Uurimuse tulemustest saab järeldada, et eetikast vaadatakse mööda aususe, objektiivsuse, professionaalsuse, konfidentsiaalsuse, mingil määral kompetentsuse ja hoolsuse põhimõtete puhul. Enim rikuvad eetikanõudeid raamatupidajad vanuses 31-45 eluaastat. On üllatav, kui palju kõrvalekaldumisi eetikanõuetest võib raamatupidajate töös esineda. On kahetsusväärne, et aususe ja objektiivsuse põhimõtte järgimisel lähtutakse pigem sisetundest ja mitte koodeksist, see võib tingida mitmes olukorras ebaeetilise käitumise. Kõige rohkem esineb olukordi, kus raamatupidajad „mängivad“ ettevõtlusega mitteseotud kulutšekkidega ja raamatupidamiskannete tegemisel ilmneb mitmeid eetikanõuete rikkumisi. Autori hinnangul on negatiivne, et esineb tahtmatut eetikanõuete rikkumist olukordades, mida saab parandada (töös toodud Statistikaameti näide lk 34). Eetilist käitumist raskendav tegur on klient, kes on raamatupidaja sõber. Uurimuse tulemustest selgub, et arvestusspetsialistide teguviis on vastuolus koodeksiga, sest nad kajastavad järjepidevalt ebaõigeid kulutšekke. Selle põhjuseks on raamatupidajate järeleandlikkus või infosulg, mis tekib raamatupidaja ja kliendi vahel. Uurimusest selgus, et professionaalsuse ning kompetentsuse ja hoolsuse põhimõtet rikutakse, sest raamatupidajad järgivad raamatupidamisseadusi ja eeskirju sõltuvalt klientide tegevusalast ning uurivad uuendusi alles siis, kui esineb probleem. Autor järeldab, et eetikanõuetest esineb kõrvalekaldumisi, sest raamatupidajad ei omanda uusi teadmisi algallikatest, ei loe piisavalt erialast kirjandust, kuna enamik materjalist on inglise keeles ja aega napib. Tuginetakse kogemustele, mis võivad olla iganenud ja/või valed.

Põhimõtetega vastuollu minemist võib põhjendada tõsiasi, et kliente leida ei ole kerge, eriti neid, kes ise aduvad raamatupidamisest. Seega hoitakse klienti, astudes üle eetilise piirist. Nimetatud olukorda esineb rohkem informatsiooni esitamises või esitamata jätmises. Uurimusest selgus, et koodeksi järgimist peetakse oluliseks suurematele ettevõtetele, kui

mikroettevõtetele teenuse osutamisel, sest neid kontrollib MTA rohkem. Ilmnes, et kõigi põhimõtete puhul on mingil määral võimalik kasutada loomingulist raamatupidamist. Autor järeldeb, et töö esimeses osas lahtiseletatud tabeli põhjal on enamik raamatupidajatest paindlikud – nad teavad raamatupidamise tehnilist tausta, kuid ei käitu eetiliselt.

Autori hinnangul aitavad eetikanõuetest kõrvalekaldumisi vähendada järgmised ettepanekud:

- muuta kohustuslikuks kutse-eetika koodeksi tundmine. Näiteks muuta kutseeksami sooritamine kohustuslikuks ja selle raames käsitleda koodeksis sätestatud eetikanõudeid;
- keelata raamatupidamisettevõtte asutamine, kui isik pole omandanud vastava eriala haridust või läbinud raamatupidaja kutseeksami;
- alustada eetiliste põhimõtete õpetamist raamatupidajatele haridustee algul, õpetamise käigus käsitleda reaalselt esinevaid olukordi ning näidata õiget lahendust ja käitumisviisi;
- nõuda raamatupidajalt eetikakoodeksi tundmist ja järgimist tööandja või kliendi poolt;
- korraldada koolitusi juriidiliste isikute juhtidele, et nad oleksid kursis raamatupidamise põhimõtete ja eetikakoodeksiga. Sellest tulenevalt väheneks valeinformatsiooni esitamine ja raamatupidaja mõjutamine, et ta kajastaks ebaausaid tehinguid;
- vältida tuttavatele raamatupidamisteenuse osutamist, et väheneks üleastumised eetikanõuetest sõprus- või sugulussidemete tõttu;
- parendada Statistikaameti kodulehte, täiendada aruandeid ja muuta need kompaktsemaks.

Autori tehtud ettepanekuid saab täiendada uurimuse laiendamisel kaasates valimisse väike- ja keskmise suurusega ettevõtted, kus eetikanõuetest kõrvalekaldumised võivad olla hoopis erinevad.

KOKKUVÕTE

Tänapäeva ärikeskkonnas on raamatupidajatel vastutusrikas ja mahuka sisuga töö. Arvestusspetsialist vastutab aktuaalse, olulise, objektiivse ja võrreldava info esitamise eest. Raamatupidamisteenuse osutamisel esineb erinevaid olukordi ja eetilisi dilemmasid, seega on arusaadav, et neid kõiki ei saa lahendada täpselt koodeksis sätestatud printsiipidest lähtuvalt. Olukorra lahendus oleneb raamatupidajast, kui eetiline või mitte-eetiline ta on ning kui teadlik ta on koodeksis sätestatud eetikanõuetest ja mil määral ta neid järgib. Lahenduskäik võib viia eetikanõute (ka tahtmatu) rikkumiseni, kui ei tugine ta koodeksis sätestatud põhimõtetele. Raamatupidaja töö on mahukas, sest peab olema kursis muutuvate seaduste, nõuete ja eeskirjadega ning järgima klientide tegevusvaldkondadest tulenevaid nõudeid.

Bakalaureusetöö eesmärk oli selgitada välja mikroettevõtetele raamatupidamisteenust osutavate arvestusspetsialistide teadlikkus kutse-eetika koodeksi põhiprintsiipidest, nende järgimine ja kõrvalekaldumised eetikanõuetest. Eesmärgi täitmiseks püstitas autor uurimisülesanded ja -küsimused. Töö uurimisobjektiks olid mikroettevõtetele raamatupidamisteenust osutavad arvestusspetsialistid.

Esimeses peatükis selgitati teemaga seonduvaid mõisteid, käsitleti kutse-eetika olemust, tutvustati rahvusvahelist ja Eesti kutse-eetika koodeksi sisu ning anti ülevaade mõnest eetikanõudeid rikkunud juhtumist. Raamatupidajate eetiline käitumine eeldab vastavasisulises koodeksis sätestatud kutse-eetika põhimõtete – ausus, objektiivsus, kompetentsus ja hoolsus, konfidentsiaalsus ja professionaalsus – ja käitumisjuhiste järgimist.

Teises peatükis kirjeldas autor meetodikat ja valimit, tõi välja uurimuse tulemuste analüüsi ning esitas järeldused ja ettepanekud. Individuaalintervjuude ja ankeetküsitluse tulemuste analüüsist leidis autor vastused püstitatud uurimisküsimustele. Uurimusest selgus, et kutse-eetika koodeksist on teadlikud ja seda on lugenud enamik raamatupidajatest, kuid nendest veidi vähem kui kolmveerand järgivad koodeksis sätestatud eetikanõudeid oma töö tegemisel. Koodeksist lähtumist peetakse esmatähtsaks töö eest tasu määramisel, konfliktide lahendamisel ja mõningal määral kompetentsuse säilitamisel. Viimase puhul peetakse

oluliseks koolituste läbimist ja ise informatsiooni hankimist internetist või pädevatelt ametiisikutelt. Uurimusest selgus, et eetikast vaadatakse mööda aususe, objektiivsuse, professionaalsuse, konfidentsiaalsuse ning kompetentsuse ja hoolsuse põhimõtete korral. Ausust, objektiivsust ja professionaalsust rikutakse valeinformatsiooni esitamisel või informatsiooni esitamata jätmisel kas tööandja või kliendi mõjutusel, isikliku kasu saamiseks või kahju vältimiseks või ka Statistikaameti kodulehel esinevate puuduste tõttu. Valeinformatsiooni esitatakse finantsandmete manipulatsiooni kaudu, et näidata ettevõtte tegevustulemusi positiivsemalt, säästa klienti maksukohustusest või raamatupidajat intressi tasumisest. Konfidentsiaalsusnõuet rikutakse, kui saadud informatsiooni kasutatakse isikliku kasu saamiseks või jagatakse kolmandatele osapooltele ilma vastava õigusega. Professionaalsust ning kompetentsust ja hoolsust ei järgita, kui raamatupidajad ei omanda täielikult teadmisi raamatupidamiseriala puudutavates seadusmuudatustes, eeskirjades ja nõuetes. See põhjustab (ka tahtmatult) eetikanõuete rikkumist.

Uurimuse tulemuste analüüsimisel leidis autor lahendusi eetikanõuetest üleastumiste vähendamiseks. Autor toob peamise ettepanekuna välja muuta raamatupidaja kutseeksami läbimine kohustuslikuks, see on ka aluseks teiste ettepanekute täideviimiseks. Autori hinnangul peab kutse-eetika õpetamist alustama haridustee algul, eetikanõuetest rääkima koolituste käigus ning tööandjad ja kliendid peavad nõudma raamatupidajatelt eetikanõuete järgimist. Autor arvab, et juriidiliste isikute juhtidele peab korraldama koolitusi ning tutvustama raamatupidamisreegleid ja nõudeid. Lisaks leiab autor, et arvestusspetsialistid ei tohi osutada teenust tuttavatele, kui see takistab eetilist käitumist. Raamatupidajad peavad enam väärtustama erialase kirjanduse lugemist, kuna laiema maailmapildi ja kaasaegsemate teadmiste omamine võimaldab kasutada loominguulist raamatupidamist ilma eetikanõudeid rikkumata. Uurimusest selgus, et eetikanõuetest kõrvalekaldumist aitab vähendada ka Statistikaameti kodulehe parendamine.

Bakalaureusetöö eesmärk viidi täide, selgitati välja raamatupidajate teadlikkus kutse-eetika koodeksist, põhimõtete järgimine ning eetikanõuetest kõrvalekaldumised. Töö edasiarendusena näeb autor keskmiste ja suurettevõtete kaasamist valimisse, tulemuste võrdlemist ja nende põhjal võimalike parendusettepanekute tegemist. Samuti näeb autor vajadust uurida eetikakoodeksis sätestatud nõuetest raamatupidajate reklaami, kolleegide toetamist ja riikidevahelist tegevust, mida autor bakalaureusetöös piiratud mahu tõttu ei käsitlenud.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

- Bonaci, C., Strouhal, J. (2012). Accounting Ethics: Some Research Note. - *Proceedings of the 6th international conference in Applied Mathematics, Simulation, Modelling*, 2012. World Scientific and Engineering Academy and Society (WSEAS), pp. 138-143.
- Buckhoff, T.A., Wilson, L. E. (2008). Ethical Lessons for Accountants. - *CPA Journal*. Vol. 78, Issue 11, pp. 54-56.
- Chartered Institute of Management Accountants. CIMA koduleht.
<http://www.cimaglobal.com/About-us/The-Global-Management-Accounting-Principles/> (04.03.16)
- Cernusca, L. (2011). Ethics in accounting: the consequences of the Enron scandal. - *Agricultural Management / Lucrari Stiintifice Seria I, Management Agricol*. Vol. 13, Issue 3, pp. 35-42.
- Code of ethics for professional accountants. (2005). The International Federation of Accountants (IFAC).
<https://www.ifac.org/system/files/publications/files/ifac-code-of-ethics-for.pdf> (29.10.15)
- Conroy, S.J., Emerson, T.L.N. (2006). Changing Ethical Attitudes: The Case of the Enron and ImClone Scandals. - *Social Science Quarterly*. Vol. 87, Issue 2, pp. 395-410.
- Hancock, D. (2002). World-Class Scandal at WorldCom.
<http://www.cbsnews.com/news/world-class-scandal-at-worldcom/> (29.10.15)
- Grant, R.M., Visconti, M. (2006). The Strategic Background to Corporate Accounting Scandals. - *Reputation and Transparency: Lessons from a Painful Period in Public Disclosure*. Vol. 39, Issue 4, pp. 361-383.
- Kadlec, D., Fonda, D., Parker, C. (2002) Worldcon. - *Time*. Vol. 160, Issue 2, pp. 20-20.
- Khatri, D. K. (2015) Creative Accounting Leading to Financial Scams-Evidences from India and USA - *Journal of Accounting - Business & Management*. Vol. 22, Issue 2, pp. 1-10.
- McPhail. K., Walters, D. (2009) Accounting and Business Ethics. New York: Routledge.
- Kurvits, L. (2015) Raamatupidaja kutse-eeetika reeglite järgimisega seotud probleemid.
http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/47638/liis_kurvits.pdf (03.02.16)

- Kutse-eetika. (2007). Tartu Ülikooli eetikakeskuse Eetikaveeb.
http://www.eetika.ee/et/moraal/kutse_eetika (29.09.15)
- Laherand, M.-L. (2008). Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: OÜ Infotrükk.
- Liu, C., Yao, L. Y., Hu, N. (2012). Improving Ethics Education in Accounting: Lessons from Medicine and Law. – *Issues in Accounting Education Journal*. Vol. 27, Issue 3, pp. 671-690.
- Meist. (2015). Eesti Raamatupidajate Kogu.
http://www.erk.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=7&Itemid=336&lang=et (09.10.15)
- Meymandi, A. R., Rajabdoory, H., Asoodeh, Z. (2015). The Reasons of Considering Ethics in Accounting Job. - *International Journal of Management, Accounting & Economics*. Vol. 2, Issue 2, pp. 136-143.
- Noto, A. (2013). The Buyside: Unlike WorldCom and Enron, Tyco Thrives After Scandal. - *Mergers & Acquisitions Report*. Vol. 26, Issue 4, pp. 6-6.
- O’Leary, C. (2009). An Empirical Analysis of the Positive Impact of Ethics Teaching on Accountancy Students. - *Accounting Education: An International Journal*. Vol. 18, Issue 4-5, pp. 505-520.
- Pasztor, J. (2015). What Is Ethics, Anyway? - *Journal of Financial Service Professionals*. Vol. 69, Issue 6, pp. 30-32.
- Raamatupidaja kutse-eetika koodeks. (2003). Eesti Raamatupidajate Kogu.
http://materjalid.tmk.edu.ee/zoja_vaks/EETIKA/Kutse-eetika%20koodeks.pdf
 (29.10.15)
- Raamatupidamise seadus. Vastu võetud Riigikogus 20.11.2002. a. RT I, 2002, 102, 600; RT I, 25.05.2012, 16.
- Ravenscroft, S., Williams, P.F. (2005). Rules, rogues, and risk assessors: Academic responses to Enron and other accounting scandals. - *European Accounting Review*. Vol. 14, Issue 2, pp. 363-372.
- Senaratne, S. (2011). The role of ethics in accounting. – *CIMA Edge newsletter*.
<http://www.cimaglobal.com/Thought-leadership/Newsletters/Regional/The-CIMA-Edge-South-Asia-and-Middle-East/2011/July--August-2011/The-role-of-ethics-in-accounting/> (15.10.15)
- Silveira, A. D. M. (2013). The Enron Scandal a Decade Later: Lessons Learned? - *Homo Oeconomicus*. Vol. 30, Issue 3, pp. 315-347
- Rich, A. (2015). What the Public Sector’s Expense Fraud Headaches Can Teach the Private Sector. - *Financial Executive*. Vol. 31, Issue 1, pp. 6-7.

- Silverman, D. (2011). *Interpreting qualitative data*. 4th ed. London: Sage Publications.
- Sotsiaalmaksuseadus. Vastu võetud Riigikogus 13.12.2000. a. RT I, 2000, 102, 675; RT I, 06.04.2016, 12.
- Stuart, I. & B., Pedersen, L. J. T. (2014). *Accounting ethics*. Chichester: Wiley.
- Titard, P. L., Braun, R. L., Meyer, M. J. (2004). Accounting Education: Response to Corporate Scandals. - *Journal of Accountancy*. Vol. 198, Issue 5, pp. 59-65.
- Tulumaksuseadus. Vastu võetud Riigikogus 15.12.1999 .a. RT I, 1999, 101, 903; RT I, 17.12.2015, 23.
- Vanasco, R. R. (1994). The IIA code of ethics: An international perspective. - *Managerial Auditing Journal*, Vol. 9, Issue 1, pp. 12-22.
- VKE definitsioon. (2008). Eesti Väike- ja Keskmiste Ettevõtjate Assotsiatsioon.
<http://www.evea.ee/index.php/vaikeettevotlusest-2/vke-definitsioon> (29.10.15)
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu Ülikool.

SUMMARY

FOLLOWING THE CODE OF PROFESSIONAL ETHICS IN MICROENTERPRISES

Käthy Laar

Based on the vital role of accountants on business field, it can be stated that one can rely on their work in case it is compliance with ethical requirements for accounting, regulations and professional ethics. The information that is presented by accountants should be reliable and non-biased but the research made by author of the thesis brought out the contrary situation.

The aim of the Bachelor's thesis is to clarify the awareness of professional ethics of the accounting specialists who offer accounting service for microenterprises, their observance and deviation of ethical principles. The Bachelor's thesis has a practical value, because the author has brought out the examples of unethical behavior of accountants and made a proposal to raise the conformity of accountants' behavior with ethical requirements in code of ethics.

The research consists of two chapters. The first is a theoretical approach, in which the author explains the nature of professional ethics by relevant literature and the content of the code of international and Estonian professional ethics. To understand the topic the author explains some important definitions and expressions and provides an overview about unethical situations. In the second chapter of the thesis the author explains the methodology and the sample, brings out the results of the interviews and questionnaire surveys of accountants, and performs analysis. During the research there are found out the answers to the questions: whether accountants have read the code of the professional ethics; what are the basic principles in the code accountants follow; what are the principles in the code accountants make mistakes; what are the ethical deviations accountants make in their work.

The author uses the qualitative research method where data is received from semi-structured interviews; and the quantitative research in which data is gathered via questionnaire. To find answers to the research the author conducted a survey among the accountants working for microenterprises.

The author makes the conclusions based on the answers related to reading the code of professional ethics, following and ignoring the ethical requirements. The result of the research revealed that most of the accountants know and have read the code of professional ethics, but less than three quarters of them follow the ethical rules in their everyday work. Following the code is set a priority when appointing the salary, solving conflicts, and sometimes keeping competence. The most mistakes are about honesty, objectivity, professionalism, confidentiality, competence, and diligence. The results of the research clearly revealed that the main mistakes are made in presenting the information; and therefore almost all principles of the ethical code are ignored. The wrong information is provided by manipulating with financial information to show positive operational results, save the client from tax obligations or the accountant from paying interest because of the mistake in the account or declaration. The accountants slip up against the principles of competence and diligence as their awareness about the accounting law, regulations, and requirements is poor. The requirement of confidentiality is broken by unauthorized disclosure of information to third parties or using the information for individual interests.

Basing on the results of the research, the author has made several suggestions for reducing the violation of the ethical rules: make the studying of the code of professional ethics and professional exam compulsory, start teaching ethical principles at high educational institutions, organize trainings for managers of different companies and organizations, avoid offering the accounting service to friends, improve the web page of the Statistics Estonia.

The author also considers it is important to make a further research on the reasons and types of deviations in ethical requirements, involving medium and large enterprises, compare the results and give improvements and suggestions.

LISAD

Lisa 1. Worldcom Scandal

WORLD COM SCANDAL (2002)

COMPANY **WORLD COM**
Telecommunications company; now MCI, Inc.

WHAT HAPPENED

Inflated assets by as much as \$11 billion, leading to 30,000 lost jobs and \$180 billion in losses for investors.

\$11B INFLATED **30,000 JOBS** **\$180B LOSSES**

MAIN PLAYER

CEO Bernie Ebbers

HOW HE DID IT

Underreported line costs by capitalizing rather than expensing, and inflated revenues with fake accounting entries.

HOW HE GOT CAUGHT

WorldCom's internal auditing department uncovered **\$3.8 billion** in fraud.

PENALTIES

CFO was fired, controller resigned, and the company filed for bankruptcy. Ebbers **sentenced to 25 years for fraud**, conspiracy and filing false documents with regulators.

25

FUN FACT

Following the scandal, Congress passed the Sarbanes-Oxley Act, introducing the most sweeping set of new business regulations since the 1930s.

Allikas: <http://www.accounting-degree.org/scandals/>

Lisa 2. Raamatupidajate seas läbiviidud individuaalintervjuude küsitlus

1. Mis on Teie vanus?
2. Kui kaua olete töötanud raamatupidajana?
3. Millist haridustaset omate?
4. Mis eriala olete lõpetanud, kui olete?
5. Mis koolitusi olete läbinud?
6. Kas olete läbinud raamatupidaja kutseeksami?
7. Kas Te töötate raamatupidamisbüroos, erasektori ettevõttes, eraettevõtja või FIE-na?
8. Mitmele mikroettevõttele Te raamatupidamist teete?
9. Mille alusel moodustub Teie hinnakiri?
10. Kas olete lugenud raamatupidaja kutse-eesitika koodeksit?
11. Kas Te raamatupidamisteenusel osutamisel järgite koodeksis sätestatud põhimõtteid? Kui ei, siis milliseid mõõndusi teete?
12. Milles seisneb Teie jaoks raamatupidaja kutse-eesitika?
13. Millised koodeksis sätestatud põhiprintsiibid võimaldavad raamatupidamises eetikanõuetest kõrvalekaldumist?
14. Kas ja kuidas on kutse-eesitika põrkunud kliendisuhetest tuleneva lojaalsusega?
15. Kas ja kuidas kutse-eesitika koodeksi põhimõtted võivad erineda kliendi tegevusalast tulenevalt ja tema teadlikkusest/teadmatusest maksunduse ja raamatupidamise osas.
16. Kas olete täitnud ülesannet või vastanud küsimusele, milles tunnete, et ei ole olnud piisavalt kompetentne või ei omanud kogemusi? Mis oli selle põhjuseks?
17. Kas tunnete, et olete eksinud mõne eetikanõude vastu? Kui, siis millise?
18. Kas ja mismoodi kasutate loovat raamatupidamist oma igapäevatoos?
19. Kui võrd lähtute kutse-eesitika koodeksist toos ette tulnud konfliktide lahendamisel?

Lisa 3. Raamatupidajate seas läbiviidud ankeetküsitlus

Lugupeetud vastaja,

uuring on koostatud Tallinna Tehnikaülikooli III kursuse tudengi Käthy Laar poolt bakalaureusetöö raames. Lõputöö eesmärk on selgitada välja mikroettevõtetele raamatupidamisteenust osutavate arvestusspetsialistide teadlikkus kutse-eeetika koodeksi põhiprintsiipidest, nende järgimine ja kõrvalekaldumised eetikanõuetest. Uuringu läbiviimiseks on koostatud küsimustik, mille täitmine võtab aega orienteeruvalt 10 minutit. Vastused on konfidentsiaalsed ning saadud andmeid kasutatakse üldistatud kujul.

Täiendavate küsimuste puhul võtke palun ühendust meili teel - kkathylaar@gmail.com.

Olen Teile tänulik uuringu osalemise eest!

Käthy Laar

1. Mitmele mikroettevõttele Te raamatupidamist teete?
2. Milliseid raamatupidamisega seotud koolitusi olete läbinud viimase 2aasta jooksul?
3. Kas olete läbinud raamatupidaja kutseeksami? (Võimalik valida mitu vastusevarianti)
 - Jah, 5nda taseme – raamatupidaja
 - Jah, 6nda taseme – vanemraamatupidaja
 - Ei ole
4. Palun hinnake raamatupidajate teadlikkust raamatupidaja kutse-eeetika koodeksist skaalal 1-5, kus 1=väga madal, 2=pigem madal, 3=rahuldav, 4=pigem kõrge, 5=väga kõrge.
5. Palun hinnake iseenda teadlikkust raamatupidaja kutse-eeetika koodeksist skaalal 1-5, kus 1=väga madal, 2=pigem madal, 3=rahuldav, 4=pigem kõrge, 5=väga kõrge.
6. Kas Te olete lugenud raamatupidaja kutse-eeetika koodeksit?
 - Jah
 - Ei
7. Kas Te raamatupidamisteenuse osutamisel järgite koodeksis sätestatud põhimõtteid?
 - Jah
 - Ei
8. Kas Teie praegune tööandja nõuab koodeksis sätestatud põhimõtete tundmist?
 - Jah
 - Ei
 - Ei oska öelda
9. Palun hinnake, millisel määral järgite oma igapäevatöös raamatupidaja kutse-eeetika põhimõtteid skaalal 1-5, kus 1=mitte kunagi, 2=pigem mitte, 3=järgin sisetunnet, 4=pigem järgin, 5=järgin alati. (Neile, kes vastasid küsimusele 6 eitavalt, on välja toodud koodeksis sätestatud põhimõtted lühiselgitustega järgnevalt:
 - ausus- raamatupidaja peab teenuse osutamisel olema aus ja otsekohene, ei tohi varjata endale teadaolevat informatsiooni ja samal ajal peab tagama andmete konfidentsiaalsuse;
 - objektiivsus- raamatupidaja ei tohi lasta end mõjutada teistel isikutel või huvide konfliktist;
 - kompetentsus ja hoolsus- raamatupidamisega seotud teadmised ja oskused peavad olema nõutud tasemel ja vastavuses kehtivate seaduste ja eeskirjadega. Ei tohi eksitada

Lisa 3 järg

klienti või tööandjat ja väita endal olevat rohkem teadmisi, kogemusi või täita ülesandeid, milleks puudub piisav kompetentsus. Tööülesanded tuleb täita õigel ajal ja kooskõlas kutsestandarditega;

- konfidentsiaalsus- raamatupidamise käigus omandatud informatsiooni ei tohi avalikustada kolmandatele osapooltele ilma vastava volitusega ega kasutada ära isikliku kasu saamiseks. Informatsiooni peab avaldama, kui selleks on juriidiline või professionaalne õigus, sundus või luba;
- kutsealane käitumine, professionaalsus- raamatupidaja peab olema kursis kehtivate raamatupidamiseseaduste ja –eeskirjadega ning neid järgima oma töö tegemisel.)
- Ausus
- Objektiivsus
- Kompetentsus ja hoolsus
- Konfidentsiaalsus
- Professionaalsus
- Tasu kutsealase tegevuse eest
- Konfliktide lahendamine klientidega

10. Palun hinnake, milliste põhiprintsiipide järgimisel esineb raamatupidamises eetikanõuetest kõrvalekaldumist skaalal 1-4, kus 1=mitte kunagi, 2=pigem ei esine, 3=pigem esineb, 4=esineb.

- Ausus
- Objektiivsus
- Kompetentsus ja hoolsus
- Konfidentsiaalsus
- Professionaalsus
- Tasu kutsealase tegevuse eest
- Konfliktide lahendamine klientidega

11. Palun hinnake alltoodud väiteid skaalal 1 kuni 5, kus 1=ei nõustu üldse, 2=pigem ei nõustu, 3=nii ja naa, 3=pigem nõustun, 5=nõustun täielikult. Soovi korral võib tuua konkreetseid näiteid töös esinenud olukordadest.

- Teenuste hinnakiri moodustub vastavalt minu oskustest, teadmistest, tehingute hulgast ja keerukusest, ajakulust ja vastutusest.
- Olen kõigi raamatupidamisega seonduvate seadusmuudatuste ja eeskirjadega kursis.
- Seadusmuudatusi ja eeskirju järgin vaid tööandja/kliendi tegevusspetsiifikaga seonduvalt.
- Seadusmuudatuste ja eeskirjadega viin end kurssi kui töö käigus tekib küsimus või probleem.
- Kliendile teenuse osutamisel tekkinud küsimuste korral palun abi tuttava raamatupidaja käest.
- Kliendile teenuse osutamisel tekkinud küsimuste korral palun abi juristilt, audiitorilt või MTA-st.
- Kliendile teenuse osutamise käigus tekkinud küsimuste korral otsin abi internetist ja/või ametialasest kirjandusest.
- Kui klient on tuttav, siis vaatan raamatupidamisreeglitest vahel mööda.

Lisa 3 järg

- Olen kajastanud ettevõtlusega mitteseotud kulutšikke, sest klientide toodud tšekkide selekteerimine võtab palju aega.
 - Olen kajastanud ettevõtlusega mitteseotud kulutšikke, sest tööandja/klient võtab teo eest vastutuse.
 - Olen kliendi palvel kasutanud alla 1000€ väärtusega müügiarvete deklareerimise edasilükkamist järgmisesse kuusse.
 - Olen ekslikult esitanud valeandmed MTA-le.
 - Olen teadlikult esitanud valeandmed MTA-le.
 - Olen manipuleerinud aruannete koostamisel finantsnäitajatega.
 - Pean pidevalt oma klientidele selgitama raamatupidamise reegleid ja põhimõtteid.
 - Statistikaaruannete täitmisel leian enam-vähem õige, mitte täpse näitaja.
 - Raamatupidamise eetikanõuete õpetamine kõrgkoolis aitab töö käigus teha eetilisemaid otsuseid.
12. Soovi korral võite tuua eelnevas küsimuses välja toodud väidetele näited oma töös esinenud juhtumitest.
13. Palun märkige oma vanus:
- kuni 30 eluaastat
 - 31 kuni 45 eluaastat
 - 46 ja rohkem eluaastat
14. Palun märkige oma haridustase:
- kesk- või keskeriharidus
 - kõrgharidus (bakalaureus või rakenduskõrgharidus)
 - kõrgharidus (magister)
 - kõrgharidus (doktor)
15. Palun märkige õpitud eriala, kui on:
- majandusarvestus
 - puudub
 - muu
16. Kui kaua olete töötanud raamatupidajana?
- vähem kui 1 aasta
 - 1 kuni 5 aastat
 - 6 kuni 10 aastat
 - rohkem kui 15 aastat
17. Palun märkige millises organisatsioonis te hetkel töötate:
- avaliku sektori asutuses
 - erasektori ettevõttes
 - raamatupidamisbüroos
 - FIE-na/eraettevõtjana
18. Palun märkige organisatsiooni töötajate arv:
- tegutsen üksinda (nt. FIE)
 - 1 kuni 9 töötajat
 - 10 kuni 49 töötajat
 - 50 kuni 249 töötajat
 - 250 või rohkem töötajat

Lisa 4. Eetikanõuete järgimine raamatupidajate hinnangul sõltuvalt vanusest

Vanus	On rikkunud eetikanõudeid	Ei ole rikkunud eetikanõudeid
Kuni 30 aastat	20 (77%)	6 (23%)
31 kuni 45 aastat	33 (73%)	12 (27%)
46 ja rohkem aastat	25 (61%)	16 (39%)

Allikas: Autori koostatud ankeetküsimustike vastuste põhjal

Lisa 5. Raamatupidamisega seotud koolituste läbimine

Kriteerium	Vastanute arv	Vastanute %
Koolitused		
Maksud	81	72%
Raamatupidamisseaduste muudatused	59	53%
Ise uurin	52	46%
Täiendkoolitused	22	20%
Ei käi koolitustel	21	19%
Majandusaasta aruande koostamine	13	12%
Piiriüleste tehingute maksuprobleemid	11	10%
Soome majandusaasta aruanne	10	9%
Arvuti- ja veebikoolitused	9	8%
ERK koolitused	9	8%
Piiriüleste tehingute maksuprobleemid	8	7%
Raamatupidamise alg- ja jätkuõpe	6	5%
Tööõigus	6	5%
Konsolideerimine	5	4%
Palgaarvestus	4	4%
Ise koolitan	3	3%
Rahavood	3	3%
Üleminek e-arvetele	1	1%
Kuluarvestus	1	1%
Raamatupidaja kutseksam		
Jah, 5. tase – raamatupidaja	23	21%
Jah, 6. tase – vanemraamatupidaja	4	4%
Jah, 5. ja 6. Tase	1	1%
Ei	84	75%

Allikas: Autori koostatud ankeetküsimustike vastuste põhjal

Lisa 6. Intervjuu transkriptsioon, vastaja 1

Aeg: 14.10.2015 kell 16.30

Asukoht: Rocca al Mare Da Vinci kohvik

Intervjueeritav: vastaja 1

Intervjuu kestis 71 minutit ja 23 sekundit

Edaspidi „K“ tähistab intervjueerija küsimust ning „V“ intervjueeritava vastust.

K: Mis on Teie vanus?

V: 44

K: Kui kaua olete töötanud raamatupidajana?

V: Oh, ma pean nüüd mõtlema kohe, alustasin 2005, ehk siis 10 aastat.

K: Soovin teada Teie haridustaset.

V: Ma olen lõpetanud baka, see oli siis toonane Kergetööstustehnikum, praegu on EBS.

K: Mis eriala olete lõpetanud?

V: Raamatupidamiseriala, diplom ongi bilansivõimelise raamatupidaja erialale.

K: Mis koolitusi olete läbinud?

V: Otseselt ei oskagi välja tuua, sest koolitusi on hästi palju. Maksumaksjate liidu poolt hästi palju koolitusi maksuseadustest lähtuvalt, mis on isegi olulisemad kui tavaraamatupidaja asjad. See raamatupidamiskoolitus, et kust mida läbi kanda või milliseid kandeid teha, see on teisejärguline. Seadusandlus ja muu sellega seonduv annab rohkem juurde ja on oluline. Vähemalt mul endal on neid koolitusi huvitavam kuulata. Koolituste valikul lähtun ka klientide valdkonnast, pigem kus ise ennast nõrgemalt tunnen, siis selle järgi saab valida.

K: Kas olete läbinud raamatupidaja kutseeksami?

V: (3.) Ei olegi ausalt teinud kutseeksamit. Näen, et nende läbimise vajadus on suhteline, on ettevõtteid kes nõuavad nende läbimist, aga mitte palju vist. Paljud ütlevad, et see pole mingi näitaja ja seal on palju teooriat. Kahtlemata annab ülevaate mida raamatupidaja oskab ja teeb, aga palju teooriat, mis praktikas taandub mugavusele ja oma tööaja optimeerimisele. Seal ei ole, et jääks mingid olulised andmed esitamata, kui sa ei tee neid täpselt nagu ettenähtud. Mis on kõige lihtsamad näited minu enda tööski, raha käsitlus näiteks. Ettevõtte juht võtab ettevõtte kontolt raha välja, mina näen seda pangakontolt, ma ei vormista sinna kassaordineid, et see raha on tulnud kassasse sisse, ega paberil kassaorderit või kannet viitega kassaorderile. Ei, ma kannan selle kassakontole ja sinna ta jääb, kui keegi küsib kassaraamatut, siis prindin kassakonto välja ja annan pangakonto kõrvale. Palun, võite võrrelda üks-ühele kõik need kuupäevad ja raha liikumised. Paberimajandus jääb ära ja ma ei näe vajadust. Jah, kui maksan ettevõttele sularahas arve, siis tuleb esiteks arve ja ma võtan sellele kinnituse, et on sularahas makstud ja kellele. Aga neid on harva, kontoritarbe ostmine kuskilt.

K: Kas töötate raamatupidamisbüroos, erasektori ettevõttes, eraettevõtja või FIE-na?

V: Eraettevõtjana, mul oma OÜ. Ma usun, et paljud teevad üksi, võibolla on assistent kõrval, sest FIE ei ole meie ühiskonnas väga aktsepteeritud ettevõtlusvorm. Pead olema raha peale suht vihane kui seda teed, sest ühel aastal on sul tulu, selle järgi määratakse avansilised maksed järgmiseks aastaks. Aga järgmine aasta võibolla ühe kvartali töötad ja ülejäänud on mokas ja muudkui maksad nagu surnud hobust enne kui tasaarveldused saad teha ja ära lõpetada need asjad. Osaühinguna on lihtsam, pluss varaline vastutus, osaühingul piirdub ainult osaühingu varaga, FIE puhul võib sul kõik haamri alla minna, kogu vara.

K: Mitmele mikroettevõttele Te raamatupidamist teete?

V: Üheksateist, mul on kõik mikroettevõtted, kui vaadata nende käibemahtu ja töötajate arvu, kõigi töötajate arv jääb alla kümne ja mul ei ole ühtegi auditeeritavat ettevõtet, isegi mitte

Lisa 6 järg

auditi kontrolli vajavat. Auditeerimist samas võib teha kui juhtkond soovib, aga seaduse järgi pole vaja. Meil on kokkulepe klientidega, et kui nad vajavad audiitorteenust, siis mul on olemas kontaktid audiitoriga, kellega olen koostööd teinud varem, ma tellin tema.

K: Mille alusel moodustub Teie hinnakiri?

V: Dokumentide mahu põhiselt, võtan arvesse ka tehingute keerukust ja töötajate arvu ettevõttes, need on kolm suuremat indikaatorit. Ma ütlen, et mul võib olla kuus kümme arvet aga kui iga kümne arve juurde tuleb kolm notariaalset lepingut, siis need tehingud vajavad oluliselt suuremat keerukust. Kliendid, kellele teen kuutasu põhiselt, määrان mahu ära ja meil on kokkulepe, et kui maht muutub umbes 25-30% suuremaks, noh ühes kuus võib vahel juhtuda, et tuleb rohkem arveid, teine kuu vähem ja seda ei pane tähele, aga ütleme stabiilselt kogu aeg maht suureneb, siis ma muudan hinnataset. Teatan kuu ette ja räägin kliendiga läbi. Kui teeksin kannete järgi tasuarvestust, siis see oleks topelttöö. Jah, programm võimaldab välja võtta kannete arvu, aga näiteks pangateenustasude või pangakannete läbikandmisel on ju, et ühe kande alla läheb kõigepealt ühe laekumise läbi kandmine, ühe makse läbi kandmine pluss siis näiteks teenustasu sinna juurde ja siis ma kannan ta järgmise kandega läbi, et ma võin seda venitada detailideni. Ma väiksemal kliendil teen nii, kellele pole oluline mis hetkel mul programmis jookseb mingite arvete tasumised, et võtan pangakonto ja kuu kõige viimase kuupäeva, ütleme antud hetkel oktoober ja kannan oktoobri panga läbi kolmekümnesimesel. Üks pangakanne ja kõik tasumised järjest. KÕIK teenustasud panen sinna juurde ja kinnitan, jääb ainult ÜKS kanne pearaamatus. Kui tekib arvega probleem, siis võtan arve ja panga lahti ja ma näen täpselt ära mis kuupäeval on tasumine toimunud. Et need arved ei lähe kuskile kaduma, nad lihtsalt ei kajastu kohe selles programmis. Minu ajakokkuvõid on suur, aga kui ma peaksin ikkagi tegema kannetepõhiselt, siis võtan viis lehekülge pangakontot ja kannangi, tasutud see arve - üks kanne, tasutud teenustasu - järgmine arve ja nii edasi. Noh, ma läheks ise hulluks nii. Üheksateist ettevõtet ja nad kõik toovad mulle maksimum seitse päeva enne kahekümneendat kuupäeva dokumendid ja kui ma neid niimoodi nokiks, siis oi oi. Varem oli võimalik optimeerida, et kui tõesti jäi väga viimasele hetkele keegi, siis ma võtsin pataka ette, sorteerisin ära ja lõin eraldi kokku. Müügiarved nii palju käive kokku, ostuarved nii palju, sisendkäibemaks nii palju, esitasin deklari ära, maksuinfo inimesele. Viimasel hetkel sai deklar esitatud ja siis peale 20ndat hakkasin sisestama rahulikult. Aga praegu ei ole enam võimalik, nüüd tahetakse kohe saada seda infot tuhande euroste tehingute kohta ja noh pean KOHE nad programmi sisestama. Selles suhtes on töö optimeerimine oluline. Jah miinus, et just klientide mahtude juures kipub minema, et teed kiirelt ära arvete sisestamise, maksud, palgad ja korrigeerivad kanded. Noh korrigeerimiskande all mõtlen, et sisestan ära ka palgaarvestuse kanded, näen kui pangast on ära makstud. Lähevad kandega välja, aga palgaarvestuse sisse kandmine või põhivara amort, neid tihtipeale teed korra poolaastas või aastat kui bilanssi vaja. Siin on oma mugavus, et kuni pole bilanssi vaja, siis need kanded jäävad ootele ja see pilt pole nii terviklik.

K: Kas olete lugenud raamatupidaja kutse-eesitika koodeksit?

V: JAA, olen teda sirvanud, et ma ei ole seda rida-realt pähe püüdnud jätta. Aga me lähtume kõik sellest oma töös, ükskõik mis tasandil, ega seal ei ole midagi erilist võrreldes teiste kutsetega. See eetika pool on nagu olemas.

K: Aga kas oma igapäevatoos järgite raamatupidaja kutse-eesitika reegleid? Kui ei, siis milliseid mõõndusi teete?

V: Ütlen julgelt, et jah järgin. Ma annan endale täpselt aru kus tasemel ma oma oskuste ja teadmistega olen. Kui tean, et ma ei saa mingi asjaga täpselt hakkama või mu oskused ei

Lisa 6 järg

võimalda seda perfektselt teha, siis ei võta tööd vastu. Samas kui saan seda teha koostöös spetsialistiga, siis võtan. Aga muidu ma lähtun oma teadmistest, oskustest ja tegelikult vastavalt sellele valin kliendid. Tähtis on hinnata oma teadmisi ja anda adekvaatset tagasisidet kliendile, et tal poleks kõrgendatud ootusi. Tõesti, ma ei ole finantsjuht, et kui keegi tahaks minu käest finantsanalüüsi, siis ma tõenäoliselt palun tal leida uus teenuseosutaja. Kutsestandardi puhul minu jaoks olulisim see, et lähtud etteantud tavadest, normidest, seadustest, noh raamatupidamise seadus ja kutse-eesitika, et tead milleks oled võimeline ja ei aja kliendile umbluud, et rohkem kliente või raha saada.

K: Milles seisneb Teie jaoks raamatupidaja kutse-eesitika?

V: Kui nüüd klassikuid tsiteerida, siis on öeldud, et ihuarstile ja advokaadile räägitakse isiklikult kõik ära, ma paneks raamatupidaja sinna kategooriasse, eriti kui ta ei tööta büroos, vaid ongi eraettevõtja. Tal on kindlad kliendid kellega suhtleb juba aastaid ja seal tekivad momendid, kus ei ole lihtsalt nii, et jäigalt järgid numbreid ja sellega asi piirdub. Sellel tasapinnal säilitada professionaalsus ja mitte minna selle õnne, et ma pigistan silma kinni, et tuleb jääda professionaalseks. Oled mõnele raamatupidaja kümme aastat ja käid vabal ajal koos kohvitamas, aga kui on töö ja on midagi valesti, siis tuleb ära parandada. Ei saa lasta läbi kummalisi tehinguid, sest raamatupidaja ju vastutab. Seaduse järgi vastutab juhataja aga kui mina lasen tehingud läbi ja sellele tähelepanu EI juhi, siis on minu vastutus. Aga no kui klient palub kanda kulusse näiteks ettevõtlusega mitteseotud tšeki. Tavaliselt kui tean, et juht saab väga TÄPSELT aru mida ta teeb, võtab selle riski ja mina teenuseosutajana ei ole rohkem vastutav kui tekkinud kahjus. Aga on juhtunud, et mingi pesutšekk läheb ehitusfirma raamatupidamises sisse ja maksuamet korjab selle välja, juht leiab, et oi ma ei teadnud midagi sellest, siis noh ma selle pesutšeki võin talle välja maksta ja sellega see piirdub. Üldjuhul ma hindan, et palju ettevõtte juht ise saab aru sellest riskist. Kui ta on valmis võtma ja ütleb, et see tuleb nii ära teha praegu, siis kas ma riskin ja teen selle ära, see on ka minu hinnata ja toon talle must-valgelt välja mis see endaga kaasa toob. On olnud seiku, kus ta võtab riski ja ma kajastan niimoodi raamatupidamises nagu on, et lähevad need tšekid kulusse ja ongi kõik. Aga kui tuleb kontroll, siis need lähevad sealt välja, juht maksab maksud ja intressid. Samas teine variant, juht ei tea suurt midagi, ta on harjunud, et võetakse kuskilt kilekotist hunnik tšekke, isiklikud ja ettevõtte omad segamini, seal teen VÄGA range selekteerimise. Olen öelnud kliendile, et ma keeldun teatud dokumentide sisestamisest kulusse, sest ma tean, et kui maksuamet tuleb kontrollima ja tekib küsimus, siis firma juht vaatab mulle hirvesilmadega otsa ja ütleb, et tee midagi, AGA ma teen ENNE, ma ei pane neid kulusse.

K: Millised koodeksis sätestatud põhimõtted võimaldavad raamatupidamises eetikanouetest kõrvalekaldumist?

V: Võibolla siis kõik mingil määral. Näiteks ettevõtted, kus on väga palju pisikulutusi, noh ehitusettevõtted, mitte kunagi sa ei tee kindlaks kas see on objektile vajaminev mutter või oma koju läinud. Ühe kliendi puhul näiteks tegeletakse sisedisainiga. Ostetakse kõikvõimalike sisustusmaterjale ja mine võta nüüd kinni kas need lähevad esinduskorterisse, mis läheb ajakirja pildistusse ja seda on vaja või läheb tapeet oma koju. Seal on küsimusi ja vahet kõhkled, loomulikult saad kliendiga rääkida, aga kui on kiire siis lased need kulusse ja mõtled selgituse juurde. Maksude puhul järgin koodeksit. Kui me räägime maksude optimeerimisest, et kas kajastame üht- või teistmoodi, mis annab teatud maksusoodustuse, siis jah, on võimalik teha tehinguid mis on täiesti legaalsed, aga ei too kaasa maksuriske. Viimasem näide, et eraisik soovib oma kinnisvara saada enda ettevõtte kasutusse ja ettevõtet selle omanikuks. Teatavasti kinnisvara müük, eriti kui ta ei ole sinu eluase, on maksustatav tulumaksuga

Lisa 6 järg

eraisikule, teenid tulu ja pead maksuma tulumaksu. Kuidas saaks selle ettevõttele anda nii, et ei peaks tulumaksu maksuma? Lõpuks sai maksuametiga konsulteeritud ja mõtlesime välja skeemi, kus kinnisvara pannakse mitterahalise sissemaksena ettevõtte omakapitali ja mitte täisväärtuses, vaid osaliselt. Tuues näiteks ülekurss ettevõttele, mis jääb küll omakapitali seisu aga ei suurenda osakapitali nimetamisväärselt, et peaks tagama audiitorkontrolli kinnisasjale, vältimaks kulutusi, lisarahasid. Samas kõik on õige, omand läheb üle ettevõttele, tulumaksu ei maksa, sest isik pole saanud tulu ja ettevõtte saab omale kinnisvara. Et maksudega optimeerimisel saab välja mõelda asju, kus säästa inimesi suurtest maksudest, aga see on ka kõik. Praeguseks hetkeks on läinud süsteem selliseks, et sul ei olegi eriti võimalik maksudega midagi teha. Alla tuhandesed tehingud küll, et sa jätad mingisuguse arve käibest välja, näiteks teadlikult lükkad järgmisesse kuusse, aga see nii marginaalne summa. Suuremad maksed on käibemaksu puhul kontrollitud, tänu nendele tuhande euriste arvete deklareerimisele. Minu käive on kellegi sisendkäibemaks, siis on kohe kontrollitud, nii kui ma selle tagasi küsin.

K: Kas ja kuidas on kutse-eeetika põrkunud kliendisuhetest tuleneva lojaalsusega?

V: Ütleme nii, et on selliseid pisemaid kokkupõrkeid, kus tuleb veelkord selgitada, et mis on risk. Kui klient ostab omale sportjalgratta ja üritab veendunult teha selgeks, et see võiks minna transpordivahendiks, siis no ikka ei lähe küll. Konkreetne näide, kus summa ei olnud mitte väike, viiesaja euro ringis ja käibemaks sinna juurde. Ütlesingi kliendile, et see ei lähe sisse. Algul mõtlesime, et transpordivahend ja roheline mõtteviis, et milleks autoga kui võib jalgrattaga, aga arvasin, et nemad ei lähe maksuametile selgitama seda ja tänu sellele see asi sisse ei lähe. Ehk jällegi, see sõltub, mul on olnud kliente, kes teavad täpselt seadusandlust ja maksundust, ka nemad aeg-ajalt küsivad, et mis ma arvan mõnest arvest, kas see võiks jõuda kuludesse või mitte. Noh siis arutame, et miks see arve võiks olla ettevõtlusega seotud. Kui leiame põhjenduse, siis võib teha selle möönduse, aga jällegi ettevõtte puhul, kus juht võtab ise vastutuse ja annab selgituse. On kliente kelle puhul põrkun ilmselt rohkem, sest tean et kogu selgitustöö langeb minule ja mina pean mõtlema välja umbluud, et põhjendada ära mingi arve olemasolu raamatupidamises. Aga ei ole olnud suuremaid kokkupõrkeid, kus ma oleks pidanud loobuma kliendist, küll olen ma seda teinud eos, enne kui ta on kliendiks saanud, et ikka tausta uurin. Ega ma ei eeldagi, et mu kliendid peaksid teadma seadusandlusest ja raamatupidamisest kõike, aga nad peaksid aru saama mis on käive, sisendkäibemaks, müügi käibemaks, mis on erisused ja palganüansid. Mul on olnud klient, kellele on väga raske selgitada, et millest tekib tasumisele kuuluv käibemaks, sest tema jaoks on laekumised pangas sellel kuul oluliselt väiksemad ja siis püüda selgeks teha, et käive tekib ikka esitatud müügiarvete järgi, mitte selle järgi millal need laekuvad. Taustaga ettevõtete puhul on paar tükki, kus on tohutu voolangus olnud või tuleb kuskilt foorumist välja, et juhatuse liige on jäänud võlgu, aasta jooksul kümme raamatupidajat, selle järgi otsustan. Noh eelmises töökohas oli standard kus kellegile ära ei öelda, aga tehakse hinnapakumise selline, et ta ei tule kliendiks. On kliente kellele olen teinud sellise hinnapakumise, et noh aga kui ta sellest hoolimata tuleb, siis maksab selle peavalu kinni aga olen öelnud ka, et pole ressursi rohkem.

K: Kas ja kuivõrd kutse-eeetika koodeksi põhimõtted võivad erineda kliendi tegevusalast tulenevalt ja tema teadlikkusest/teadmatuses maksunduse ja raamatupidamise osas.

V: See tegelikult taandub vist sellele, et kus rääkisin, et on ettevõtja, kes on oma teadmiste poolest nõrgem, tal on oma tegevusvaldkond. No mööblitiser, kuldsete kätega inimene ja on teinud oma firma, toodab mööblit, müüb selle maha ja see on kõik mida ta teab. Nüüd on vaja kedagi, kes paberimajanduse eest hoolt kannab, ütle talle ainult number kuhu midagi peab üle kandma. Vot seal on kogu vastutus minul ja kutsestandard lööb tugevalt välja, sest see

Lisa 6 järg

inimene sinuga kaasa ei mõtle. Toob pataka pabereid ja sinu asi on seal kord luua ja pead tugevalt järgima igat pisidetali. Teine on näiteks õigusbürood, kes teavad seadusi täpselt. Seal hakkab tekkima konsultatsioonivorm, et kuule teeks nii ja kuidas see raamatupidamises kajastub. Nad teavad mis on riskid, seal jääb kutsestandard tahapoole ja hakkab koostöö, et mis on ja mis ei ole lubatud. Ja siis pärast mõtled juurde, et kuidas seda raamatupidamises söödavaks teha. Need on erisused, see sõltub ettevõtte tegevusvaldkonnast ja juhi pädevusest.

K: Kas olete täitnud ülesannet või vastanud küsimusele, milles tunnete, et ei ole olnud piisavalt kompetentne või ei omanud kogemusi? Mis oli selle põhjuseks?

V: Kui tuleb ettevõtte ja soovib raamatupidamisteenust, siis küsin kohe, et millega tegeletakse. Kui on keerukaimaid asju, siis hindan, et kas ma tean sellest. Näiteks tahetakse luua filiaale välismaale, siis peaksin olema kursis teise riigi seaduste ja piiriüleste tehingute maksustamisega. Kuna ma ei ole sellega kokku puutunud, siis mõtlen, et kas hakkab üldse. On olnud olukordi, kus mu praegused kliendid tulevad välja uue tegevusega ja seal tekivad asjad, mida ma pole teinud aga pean ennast kurssi viima. Siis ütlen, et mul läheb aega ja uurin asja. Üle teadmiste ma ei lähe. Mul on partneriks õigusbüroo, kus kliendid vajavad aeg-ajalt nõu, siis koostöös juristiga arutame. JA olen õelnud, et see pole minu amplua, siis ta pöördub kellegi teise poole, eriti kui on kiirelt vaja vastust ja mul võtab aega selle asja selgeks tegemine, siis ma ei võta riski. Siin mängib rolli minu enesekindlus, justnimelt see oskuste ja teadmiste valdkond. Tihtipeale jätan võtmata mõne kliendi, kelle tegevusvaldkonnast ma midagi ei tea, samas mis see on see seadus ette võtta ja endale selgeks teha. Aga kõhklus, et võibolla ma ei oska talle anda seda kõige paremat infot või teenust, et see tõmbab tagasi.

K: Kas tunnete, et olete eksinud mõne eetikanõude vastu? Kui, siis millise?

V: Äkki siis, et pigem lähtun sellest, et kui need eksimused on, siis on need teatud tehingute kajastamise nüansid. Mis tulevadki sellest, et kas ma panen selle kulutšeki sisse, kuigi tean, et see pole ettevõtlusega seotud ja seal lähen raamatupidamise standartidega vastuollu.

K: Kas ja mismoodi kasutate loovat raamatupidamist oma igapäevatoos?

V: Jah, ikka. See kutse-eetika on kitsas amplua, ta kordub erinevates aspektides ikka ja jälle. Ma arvan, et ikkagi lähtuvalt kliendi teadlikkusest jõuab see mugandus teatud tehingute kajastamiseni. Muud asjad jäävad, et see teadmiste ja oskuste ja kvaliteetse töö tegemine. Aga koht, kus kokkuleppel omanikuga kajastatakse mingeid tehinguid üht- või teistmoodi, et see võiks olla see mugandus. Ka korrektsuse pool, et teen mugavamaks enda töö ega kajasta kõike samal kuupäeval kui tehing tehti, vaid ma võtan kuu lõpu seisuga kõik need üles. Noh näeb ju seadus ette, et tehing kajastatakse kohe tehingu tekkimise hetkel, et selle kuupäevaga.

K: Kuivõrd lähtute kutse-eetika koodeksist töös ette tulnud konfliktide lahendamisel?

V: Ma lähtungi sellest, kui on juba konflikt, siis ei saa taanduda millegile muule kui kutse-eetikale. Ma olen juba lepingut tehes pannud sisse, et mul on teatud vastutus rikkumiste puhul aga see ei saa kindlasti olla kliendi mõeldud summa. Olen maksnud ettevõttele kinni maksuintressid, sest need tekkisid minu tõttu. Valeinfo deklaratsioonis ja parandus tõi kaasa maksusumma suurenemise, mille tasus ettevõtte aga intressid tasusin mina. Aga kui öeldakse, et tuleb teha üht või teist asja aga näen, et see läheb vastuollu ja kahjustan enda mainet, siis lähtun koodeksist. Oli situatsioon, kus paluti anda hinnangut tehingule ja seda mõjutada. Kusjuures ma riskisin, et mind võidakse kutsuda tunnistama kohtusse, ütlesin, et annan nii nagu mina näen või ei anna üldse. Kuna nõus polnud, siis ma ei teinud enam talle teenust.

K: Suur-suur aitäh Sulle ja tänan väga põhjalike ja heade vastuste eest, kindlasti andsid mulle palju ideid ja mõtteid.

Lisa 7. Intervjuu transkriptsioon, vastaja 2

Aeg: 16.10.2015 kell 13.00

Asukoht: Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu

Intervjueeritav: vastaja 2

Intervjuu kestis 52 minutit ja 11 sekundit

Edaspidi „K“ tähistab intervjueerija küsimust ning „V“ intervjueeritava vastust.

K: Mis on Teie vanus?

V: 34

K: Kui kaua olete töötanud raamatupidajana?

V: 14 aastat, ma arvan, et hakkasin 2001 raamatupidamist tegema.

K: Millist haridustaset omate?

V: Kõrgharidust, lõpetasin baka.

K: Mis eriala olete lõpetanud?

V: TTÜ ärikorralduse eriala majandusarvetuse suunitlusega.

K: Mis koolitusi olete läbinud?

V: Kunagi ammu olen, alguses käisin iga kvartal koolitusel. Aga nüüd pole ammu koolitusel käinud, sest mulle sai selgeks, et ise seadust lugedes saab rohkem ja kiiremini selgeks asja. Koolitustel nad küsisid ja rääkisid ühte ja sama asja päev läbi, see oli ajaraisk.

K: Kas olete läbinud raamatupidaja kutseeksami?

V: Ei ole, sest see tuli alles mingi aeg tagasi ja siis ma ei näinud selleks enam vajadust.

K: Kas töötate raamatupidamisbüroos, erasektori ettevõttes, eraettevõtja või FIE'na?

V: Eraettevõtjana, mul on oma OÜ, alguses olin büroos kaks aastat, ülejäänud eraettevõtjana.

K: Mitmele mikroettevõttele Te raamatupidamist teete?

V: Ma arvan, et umbes kümnele. Osad on mul juba väike-ettevõtted.

K: Mille alusel moodustub Teie hinnakiri?

V: Fikseeritud kuutasu. Panen paika enamvähem tehingute arvu ja nende keerukuse järgi hinna ja nii ta jääb. Kui vaja, siis muudan, et kui maht muutub. Kõigil on kindel tasu, aga osad on nagu Ryanair, noh et ma teen neile igakuiselt ära raamatupidamise, aga kui nad tahavad näiteks bilanssi või statistikat, siis on lisatasu. Aga osadel on kõik see hinna sees. Või enamusel on hinna sees aga mõni on selline kes tahab ÖUDSALT odavalt ja siis ma olen öelnud, et ei saa täisteenust, et saad Rynaair-i, maksad iga lisateenuse eest. Kõigil ei ole vaja neid aruandeid väga tihti, näiteks aastaaruanne on lisatasu eest, muidu on hinna sees eks.

K: Kas olete lugenud raamatupidaja kutse-eesitika koodeksit?

V: JAA, ma just lugesin seda veel paar päeva tagasi.

K: Kas oma igapäevatoos järgite raamatupidaja kutse-eesitika reegleid? Kui ei, siis milliseid mõõndusi teete?

V: Ma arvan, et järgin neid reegleid aga mitte niivõrd teadlikult selle eetikakoodeksi põhisel.

K: Milles seisneb Teie jaoks raamatupidaja kutse-eesitika?

V: Ma arvan, et konfidentsiaalsuses, et ma nagu ei jaga või ei kasuta saadud informatsiooni isiklikus elus kuidagi ära. Mõni klient on jumala väikse vaevaga edukas, ostab odava hinnaga ja müüb siin kallilt, aga ma ei tohi jagada kellegile teisele seda informatsiooni eks.

K: Millised koodeksis sätestatud põhiprintsiibid võimaldavad raamatupidamises eetikanõuetest kõrvalekaldumist?

V: Ehk ausus ja objektiivsus või. Et valeinformatsiooni esitamine, mitte kogu info esitamine. Ütleme, et näiteks maksuamet küsib mingi asja kohta ja räägid täpselt nii palju kui küsitakse, ei räägi nagu rohkem, sest klient ei taha. Sa ei valeta, lihtsalt ei räägi kõigest. Ja kulutšekkide

Lisa 7 järg

puhul, et on mingi suurem arve ja klient ütleb, et kuule deklareeri see järgmine kuu, mul pole see kuu raha. Aasta lõikes on kõik õige eks, aga ta lükkab oma maksukohustuse kuu võrra edasi ja vot seda ma olen küll teinud ja vaeinformatsiooni esitanud. Kuigi noh, kokkuvõttes ta ei peta eks, ta lihtsalt.. võibolla perioodi lõikes nagu. Või vastuvõtukulud, see kuu vaatan, et klient peaks maksma aga kui panna uue kuu alguses sisse, siis ei pea. See 32 eurot tuleb iga kuu peale, see maksuvaba, siis ma panen selle järgmisesse. Kuigi JAH see ei ole täiesti korrektne, aga kliendi kasuks. Mitte nii, et aitan nüüd maksupettusele kaasa. Ettevõtlusega mitteseotud tšekkidega on nii, et mul enamus kliente saavad tohutu posu imelikke tšekke ja ütlevad, et hinda ise mida saab sisse panna ja mida mitte, siis ma selekteerin. Ja siis viskan prügikasti need mida ei saa. No kaardimakse puhul on kui tšekk on kadunud, siis maksad ainult tulumaksu, muidu lisaks sotsiaalmaksu. Targem vista tšekk ära ja neil on ainult üks maks, kadus ära noh. Näiteks ilusalongi juht on ostnud ettevõtte kaardiga Selverist dressid, ilmselgelt ei ole ettevõtlusega seotud kulu, viskan ära tšeki. Loomulikult kui seda oleks tihti, siis tekiks küsimusi, aga ma ei hakka iga kord kliendiga konsulteerima. Eks ma viskan ka nii, et ei kanna sisse, selekteerin välja. Ma loen neile aeg-ajalt sõnu peale, et neid asju ei ole normaalne osta firmakaardiga ja võtke kokku end. Maksuameti huvi korral kui olen tšeki ära visanud, et oli ilmselge ettevõtlusega mitteseotud kulu, siis oleneb kliendist, et kui ma iga kuu ütlen talle, et lõpeta ära selliste asjade ostmine, siis on vastutus temal. Kui ma olen vait ja panen kõik sisse, siis on loomulikult minu vastutus. Samamoodi klient ütleb, et pane tšekk hiljem sisse, siis ma alati ütlen, et okei aga ise tead kui välja tuleb, siis pead intressi maksma selle perioodi pealt ja klient arvestab sellega. Ma teavitan teda ohust aga samas aitan kaasa sellele eks. Aga noh mina ei vastuta, et peaksin hiljem kinni maksma selle talle. Nad ei saa öelda, et ei teadnud. Eks ma ikka olen maksuametile rääkinud ja kõike, aga mul pole olnud sellist maksuametnikku, kes väga väikeste asjade kallal võtaks, enamasti on need maksuameti kontrollid suuremate asjade peale. Ühesõnaga kui näen ikka, et täitsa mööda, et noh kinotšekki ma ehitusfirmale sisse ei pane ikka, viskan ära. Seal on kohati näiteks, et ühel kliendil on kontor kodus ja ta kogu aeg remondib oma kodu, ma olen neid sisse pannud aga samas ma olen öelnud, et see ei ole täitsa normaalne. Ta on ise teadlik, et ta ise riskib.

K: Kas ja kuidas on kutse-eeetika pörkunud kliendisuhetest tuleneva lojaalsusega?

V: Ei ole pörkunud vist, kõik kliendid usaldavad mind, et teen nii nagu teen. Või kui siis selle tšekkide majandusega, et ma ütlen, et selliseid tšekke ei too mulle, nad ikka toovad ja mina pean järjepidevalt neid selekteerima ja noh seal see rääkimine, et mida saab sisse kanda ja mida mitte, et selle info nämmutamine on nagu tüütu.

K: Kas ja kuivõrd kutse-eeetika koodeksi põhimõtted võivad erineda kliendi tegevusalast tulenevalt ja tema teadlikkusest/teadmatusest maksunduse ja raamatupidamise osas.

V: Ei, mina arvan, et sina pead ikka ühtemoodi käituma, olenemata sellest kas klient teab või ei. Ikka järgid oma reegleid. Ma teen vahel nii, et noh aruande teen täna ära mingi tunni ajaga aga saadan järgmine päev, sest ta muidu ju teabki, et kõik käib hästi lihtsalt ja kiirelt, siis noh, seal peab ikka jääma mulje, et see on töö. Ta peab aru saama, et see pole nii lihtne, et lihtsalt tuleb (1.) ikka tuleb teha.

K: Kas olete täitnud ülesannet või vastanud küsimusele, milles tunnete, et ei ole olnud piisavalt kompetente või ei omanud kogemusi? Mis oli selle põhjuseks?

V: On küsitud küll sellist asja mida ma ei tea, aga siis tavaliselt ütlen, et ma uurin, täpsustan ja siis vastan. Ikka tuleb ju ette olukordi kus ma kindlalt ei tea. Samas olen küll soovitanud et küsi seda juristilt või ise küsinud nõu teiselt raamatupidajalt, et mis on sinu kogemus või mis arvad sellest. Osad asjad on kahetimõistetavad, siis on hea kellegilt üle küsida.

Lisa 7 järg

K: Kas tunnete, et olete eksinud mõne eetikanõude vastu? Kui, siis millise?

V: Ei tunne vist aga noh ikka olen ilmselt. Ma leian, et eetika ei olene sellest, et kui teed midagi mugavamalt või enda käe järgi, et kõik peab olema korrektselt kajastatud ja ei tohi ühtegi maksu petta aga tulemuseni jõudmine on sinu enda asi. Võinoh, ma ei tee näiteks üleliigseid kirjendusi onju, aga ma pole ühelegi kliendile lubanud, et ma teen sulle miljon kannet. Aga on ettevõtteid kellele on oluline, et laekumised on iga päev sees ja siis ma ei tee seda üks kord kuus, vaid teengi iga päev. Aga lihtsalt see, et kellele on oluline, tavaliselt ei ole. Tavaline mikroettevõtte ei taha ju aruannet 15nda aprilli seisuga, tal on vaja kuu lõpus. Noh tšekkide äraviskamine, et prügikasti lähevad need, mis pole ettevõtlusega seotud ja ei pane neid üldse raamatupidamisse. Lillekimbu ma võin ju panna, et kaunistuseks kontoris, kuigi tegelikult läks külla nendega. Ja noh, ma usaldan klienti, et tema andis mulle selle tšeki ja ma eeldan, et on ettevõtlusega seotud kulu. Ta võib mind ära kasutada, aga samas see on tema asi maksuametis öelda, et ta pani selle mulle lauale. Samamoodi ta võib esitada mulle lennupiletid ja käia puhkamas aga öelda mulle, et käis komanderingus ja teeb aruande, mina ikka usaldan mitte ei kontrolli, et kus käisid ja kellega kohtusid, mina nõuan aruannet. Noh ja info esitamises, et kui kliendil on vaja bilanssi või kasumiaruannet, siis ma teen selle tegelt umbes poole tunniga ära, aga ei saada kunagi enne järgmise päeva lõunat, muidu arvabki, et kõik nii lihtne ja käib kiiresti.

K: Kas ja mismoodi kasutate loovat raamatupidamist oma igapäevatöös?

V: No eks ma näiteid tõin vist eelmistes küsimustes. Aga igapäeva töö mugavus, et ei kannu kõiki kandeid läbi sama kuupäevaga ja näiteks pangas tehtud ülekannete teenustasud teen ühe kandega raamatupidamisregistrisse. Mida ma veel mugandan, kui ettevõtte kasutab müügiprogrammi ja teeb palju müügiarveid, ütleme kolmsada iga kuu, näiteks spordiklubi, ise teeb ja laekumisi paneb ka sisse, siis mina igakuiselt panen vastavalt sellele programmile ühe arve enda raamatupidamisprogrammi, kasutan teiste programmide koode. Laekumised liidan ka kõik kokku ja panen ühe laekumise. Kui mingit infot vaja, siis ma saan sealt teisest programmist detailse info.

K: Kuivõrd lähtute kutse-eetika koodeksist oma töös ette tulnud konfliktide lahendamisel?

V: Ma lähtun, ma arvan, oma sisetundest rohkem, mitte sellest koodeksist, aga no sisemine eetika ikka on natuke sama ja kattub koodeksiga ju et jah.

K: Suur aitäh Sulle vastuste ja aja eest!

Lisa 8. Intervjuu transkriptsioon, vastaja 3

Aeg: 20.10.2015 kell 16.30

Asukoht: anonüümne ettevõtte bürookontor

Intervjueeritav: vastaja 3

Intervjuu kestis 61 minutit

Edaspidi „K“ tähistab intervjueerija küsimust ning „V“ intervjueeritava vastust.

K: Mis on Teie vanus?

V: 46

K: Kui kaua olete töötanud raamatupidajana?

V: 20 aastat, ma olen teinud raamatupidamist ja auditeerimist.

K: Millist haridustaset omate?

V: Kõrgharidust, mul on bakalaureusekraad.

K: Mis eriala olete lõpetanud, kui olete?

V: TTÜ tööstusehitusökonoomika ja organiseerimise eriala.

K: Mis koolitusi olete läbinud?

V: Mul on suhteliselt lai baas, oskan igasugu ettevõtteid teha kuna olen kaua juba sellega tegeleenud. Aga mida ma täiendan on maksud, need huvitavad mind väga.

K: Kas olete läbinud raamatupidaja kutseeksami?

V: Ei, ma ei pea neid vajalikuks. See on mingi noorte teema vist, ma ei tea.

K: Kas Te töötate raamatupidamisbüroos, erasektori ettevõttes, eraettevõtja või FIE'na?

V: Olen eraettevõtja ja oman raamatupidamisfirmat, tegutsen büroohoones, kümme aastat on mul see firma olnud. Mul on firmas abiline, kes teeb lihtsamaid asju aga muidu teen ise, eriti neid asju mis on mulle olulised – noh Arvo Pärt ja need välismaa suurfirmad.

K: Mitmele mikroettevõttele Te raamatupidamist teete?

V: Hetkel kümnele, ülejäänud on suurettevõtted. Mikroettevõtted võtavad sellest tegevusest ajaliselt umbes kümme protsenti, ülejäänud on ikka raskemad ja aeganõudvamad.

K: Mille alusel moodustub Teie hinnakiri?

V: Mul on fikseeritud kuutasu, mis sõltub kliendi tegevusalast ja mahust. Ma viskan pilgu peale pangakontole, et mitu lehte on ja oskan enam-vähem öelda, et mis hinnaga olen valmis tegema. Kanded ei näita tihtilugu midagi, sest osades on palju tehnilist ja mõttetööd, teises peksad arveid sisse. Noh mikroettevõtted ei tahagi tavaliselt aruannet, et see bilanss ja kasumiaruanne jooksevad ise programmist välja.

K: Kas olete lugenud raamatupidaja kutse-eetika koodeksit?

V: Ega peast kõike ei tea, aga olen lugenud ja tean neid põhimõtteid.

K: Kas oma igapäevatoos järgite raamatupidaja kutse-eetika reegleid? Kui ei, siis milliseid mõndusi teete?

V: Eks ma ikka järgin, teistpidi nagu ei saa seda tööd teha, on ikkagi kindlad numbrid ja see on kliendi raha, et ma ei saa mõnda asja teha ja mõnda mitte. Võibolla mugandusi teengi mikroettevõtetega, kus ma tean, et seda aruandlust keegi ei kontrolli, teeme seda põhiliselt maksude kokku ajamiseks, et siis ma teen koondkandeid ja lihtsustan asju.

K: Milles seisneb Teie jaoks raamatupidaja kutse-eetika?

V: Ettevõtte finantstegevust tuleks üles kirjutada õieti ja õiglaselt vastavalt raamatupidamiseseadusele, et üks asi on tšeki ärapanemine aga on ka igasugu keerulisi arvestuspõhimõtteid, kus tulemusega saab mängida, see on teadlikkuses kinni.

Lisa 8 järg

K: Millised koodeksis sätestatud põhiprintsiibid võimaldavad raamatupidamises eetikanõuetest kõrvalekaldumist?

V: Noh, kui me räägime mikroettevõttest, siis kõige suuremad kutse-eetilised kõrvalekaldumised tekivad ettevõtetes, kus on sularaha ja kassa. Noh juuksuritöökojad, kus on suured käibed, nad ei elaks ära kui kogu käibe ette näitaks. Seal see raamatupidamine seisneb optimeerimisel, et palju tulusid näidata, et kulud ära kataks ja hoida ettevõtet nullis. Selline näide on vast kõige vakantsem. Et just väiksed suserdajad, ega sa pead oskama seda teha, et kui sa lihtsalt süüdimatult jätab osa raha kassast läbi kandmata, siis lõpuks oled sa paberil suures miinuses eksju.

K: Kas ja kuidas on kutse-eetika põrkunud kliendisuhetest tuleneva lojaalsusega?

V: No ma väldin nende mikroettevõtete hankimist, sest nendega on palju peavalu, seletada inimesele, kes on sellest valdkonnast nii kaugel, et firma raha ei ole tema raha. Pigem tuleks klienti valides vaadata, et päris madalalaubalist endale ei saa. Haljastusfirmat tegi üheksa klassi haridusega tütarlaps. Inimene on loll, et ta peab tooma sulle kuu tagant paberid ja selleks ajaks on tehingud toimunud ja lõpuks kui rahad on kontole laekunud siis on need rahad sularahas välja võetud onju. Sul jääb teha kanne, et krediid pank ja deebet kassa ja aasta lõpuks avastad, et kassas on kolmsada tuhat eurot. Ja kui ma korduvalt olen rääkinud, et nii ei saa ja tuleb maksuamet seda raha küsima, siis mida tänapäeval keskmine madalalaubaline teeb kellel on OÜ. Ei võta raha välja, vaid võetakse aasta lõpus kassa jääk, selle pealt makstakse dividendide tulumaks, näidatakse nagu oleks võetud dividende selles summas. Näidatakse kassast välja, sulas omanikule, makstakse dividendide tulumaks. Ma ei ütle, et see on mõistlik tegevus aga hullumeelse olukorra lahendamiseks variant. Loobuda kliendist pole kerge, noh kliendid ei vedele tänaval ju. Tulevad läbi tuttavate ja sul on oma ruumid, välja arvestatud, et palju peab teenima. Olen oma elus kahest kliendist loobunud, et see ületas igasugu piirid. Praegugi on üks, mees müüb Soomes iluvõimlemise asju ja ei saa ööd ega mütsi aru. Mikroettevõtetega on võimatu ära elada, on vaja korralikke töid, prussakate juures on 70%, kes võibolla oma asja jagavad, aga ei saa aru, et firma raha ei ole isiklik rahakott.

K: Kas ja kuivõrd kutse-eetika koodeksi põhimõtted võivad erineda kliendi tegevusalast tulenevalt ja tema teadlikkusest/teadmatusest maksunduse ja raamatupidamise osas.

V: Ega nad väga ei erine, põhioõud on igas valdkonnas ühesugused. See mis puudutab erisusi, puudutab raamatupidamise RTJ-te ja seadusi ja printsiipe. Teatud reeglid on reeglid ja neid tuleb järgida. Kõike saab teha mõistuse piires, aga terve mõistus peab olema.

K: Kas olete täitnud ülesannet või vastanud küsimusele, milles tunnete, et ei ole olnud piisavalt kompetentne või ei omanud kogemusi? Mis oli selle põhjuseks?

V: Ma ei vasta tavaliselt niimoodi. Kui ma ikka ei tea, siis ei vasta ja lihtsam on võtta telefon, helistada maksuametisse või mõnele sõbrannale audiitorile ja küsida nõu, et kas mäletan õieti ja nii. See on lihtsam kui pärast seda jama süüa, et ma pigem ei vasta rutakalt. Olen kliendile õelnud, et helista maksuametisse, sealt saad alati kõige adekvaatsema vastu. Kõige raskem on informatsiooni säilitamine, arhiivid on mul tohutud, vihkan seda ja ma ei leia kunagi oma asju üles. Ja noh mikroettevõtete omanikud on kõige mitteteadlikumad asjadest ja seal tuleb igasugu prahti, parem teha mitut suurt head asja kui jahmida mingite vähe koolis käinud inimestega kes ei saa aru, et ettevõtte ei ole tema oma tasku. Ja nemad toovad rohkem ettevõtlusega mitteseotud tšekke, olenemata selles, et kogu aeg räägid neile, et nii ei saa. Reaalselt jääb kaks valikut, kas ütled et lõpetad kliendile teenuse pakkumise, kuigi oled rahaga arvestanud juba mingite asjade maksmisel, noh kontoriruumide rent, või kui sa oled kolm korda juba seletanud ja iga kuu kirjutad kliendile, et nii ei saa, siis lõpetuseks lisad veel,

Lisa 8 järg

et töö on tellija materjalist, siis mina tegelt ei vastuta selle eest. See on tegelikult siis valikute küsimus. Kui inimene on päris hull, et sulle arveid ja asju üldse ei too, sõltub tõesti kliendist. Eks ma ikka selekteerin neid tšekke ja arveid, aga ma üritan neid kliente vältida. Aga kui ma olen ikka vaeva näinud ja klient jõuab sinuni, tal on mitmed kuud tegemata, sa teed selle andmebaasi ja nokid tagantjäre, siis sa ei lõpeta seda asja esimese hooga, sest oled panustanud juba. Arvan, et klienti tuleb kindlasti teavitada dokumentide puudustest, mitte olemasolust ja mitte vastavusest aga kui ta midagi ette ei võta või ennast ei paranda, siis mina olen endast parima andnud ja teda teavitanud. Ja tšekki lihtsalt minema ei saa visata, muidu ei lähe pangakonto pärast kokku, et kassas saad küll, et viskad ära ja ei pane, on kassajääk suurem. Sa oled sunnitud selle ära kajastama ja vastavalt hindama seda, et kas saab panna erisoodustuseks või esinduskuluks või ikkagi maksutama. Olen ikka ära ka visanud tšekke, et on alusdokumendita kulu aga pangakontolt läbi. Aga vastutus lasub kliendil, et mina ei vastuta otseselt millegi eest, et ma saadan inimesele meili ja teavitan teda ja noh lõpuks on ju tema OÜ, et kui mingi maksukontroll tuleb, siis maksab tema mitte mina. Aga siis pead regulaarselt mitte makse maksma või kuidagi silma hakkama, et keegi tuleks kontrollima.

K: Kas tunnete, et olete eksinud mõne eetikanõude vastu? Kui, siis millise?

V: Ei tunne. Elu paneb väga paljud asjad paika, et ei saa must-valgelt elada. Kui alustasin raamatupidamisega, siis olin ettevaatlikum ja järgisin neid reegleid rohkem ja eks ajaga tuleb see, et kust see piir jookseb. Suurtes ettevõtetes pole valikut, kunagi olin Arco Varas pearaamatupidaja ja oli olukord kus tead, et asi on jama aga noh omanikud või ettevõtte tegevjuht on arvele allkirja pannud, et peab ära maksma. Siis tekib ka valikute küsimus, et kas jooksed kuhugi peamajja kaebama, kui sul üldse on kellegile kaevata ja jääd ise oma tööst ilma, või siis senikaua kuni sina pole mängu vastutavana kaasatud, siis vaatad huumoriga pealt. Kui on näiteks suur ehitusettevõtte, kus iga nädal käivad koos projektijuhid, aga ettevõtte juhiks on pandud omanike sõber, kes oli enne plaaditehase direktor, et sealt hakkab see lollus peale. Kui mäng käib üle sinu pea siis olgem ausad, väga raske on minna kuhugi kaebama. Sest iganädalaselt on juhatuse koosolekud, neid asju arutatakse ja keegi pole siiani selle peale tulnud, et midagi on valesti, et kuhu sa siis lähed ütleva, et kuulge te käite siin iga nädal koos aga tegelikult on kõik asjad valesti arvatud. Kui keegi on kellegi sõber siis lõppkokkuvõttes lahkud sina. Aga kindlasti on piirid, mida sa pead teadma eksju.

K: Kas ja mismoodi kasutate loovat raamatupidamist oma igapäevatöös?

V: Noh, ei kajasta kõike, või tähendab need tšekid, mis pole ettevõtlusega seotud ja kui ma ta ikkagi millegina läbi lasen ja ei viitsi rohkem tagamaad uurida, siis see nagu on üks kõrvalkalduamine. Aga ega keegi lõppkokkuvõttes ei tea täit tõde, et kunagi ei tea kuidas omanik selle kinni mätsib hiljem. Kui sa oled midagi kahtlast tähele pannud ja sellest rääkinud, aga sa ei saa lahkuda sellepärast töölt, sest su uus tööandja helistab eelmisele ja temal on nagu teine nägemine sellest konfliktist. Põhiline on, et ei tekitaks kliendile varalist kahju, et mingid maksud jäävad maksmata. Eetika on tore asi aga süüa on ka vaja, tööandjaga ei saa ka iga asja pärast tülli minna, kuigi sa võibolla aimad mis selle arve taga tegelt on. Kannete tegemine ka, ma teen ikkagi koondkande, aga ma ei kannan neid kandeid siis selle kuupäevaga läbi kui need tehingud toimunud on. Seni võib mugandusi endale lubada kuni omaniku maksud on õigesti tehtud.

K: Kuivõrd lähtute kutse-eetika koodeksist töös ette tulnud probleemide lahendamisel?

V: Noh võimaluste piires.

K: Täna Sind vastuste eest!

Lisa 9. Intervjuu transkriptsioon, vastaja 4

Aeg: 25.10.2015 kell 10.00

Asukoht: Solarise kaubanduskeskuse Vapiano restoran

Intervjueeritav: vastaja 4

Intervjuu kestis 63 minutit ja 16 sekundit

Edaspidi „K“ tähistab intervjueerija küsimust ning „V“ intervjueeritava vastust.

K: Mis on Teie vanus?

V: 36

K: Kui kaua olete töötanud raamatupidajana?

V: Päris raamatupidajana arvan, et seitse aastat, 2002 alustasin aga siis olin maksude peal, tegin maksunõustamist ja siis vaikselt hakkasin raamatupidamist ka tegema.

K: Soovin teada Teie haridustaset.

V: Kõrgharidus, bakalaureuse kraad.

K: Mis eriala olete lõpetanud?

V: Majandusarvestus, algul olin Tartu Ülikoolis, aga kandsin asjad üle TTÜ-sse.

K: Mis koolitusi olete läbinud?

V: Raamatupidamine edasijõudnutele, kontserniarvestuse praktikum, maksunduse alal viin kurssi ennast pidevalt. Enamasti ikka ise vaatan ja loen ka. Kuna mul on audiitor osadel ettevõtetel, siis räägin temaga läbi kui on mingi asi mida ei oska. Noh vahel olen küsinud nõu ka sõbrannalt või maksuametilt, aga siis oleneb küsimusest, et erisoodustuste puhul ja selliste puhul on teada nende vastus, et kõik tuleb maksu alla panna.

K: Kas olete läbinud raamatupidaja kutseeksami?

V: Ei ole, ma ei näe selles mingit võitu. Ma ei tea kas ta tööturul on argument aga ju siis pole.

K: Kas töötate raamatupidamisbüroos, erasektori ettevõttes, eraettevõtja või FIE-na?

V: Töötan raamatupidamisbüroos.

K: Mitmele mikroettevõttele Te raamatupidamist teete?

V: Kolmteistkümnele mikroettevõttele, on ka suuremaid mul.

K: Mille alusel moodustub Teie hinnakiri?

V: Mis sa mõtled? Et a kannete järgi või nii. No ma vaatan, et kui suur maht on kui koostöö hakkab tekkima, siis vaatan palju on müügiarveid ja ostuarveid. Oleneb kas ma pean ise müügiarveid sisestama pankka ja programmi, kas seal on põhivarasid, palju on töötajaid. Palju on näiteks tšekimajandust, et palju makstakse kaardiga, et siis pead neid tšেকে taga ajama, lisaks mängivad rolli minu teadmised ja oskused. Selle põhjal tuleb hind ja see on igakuine, kui maht tõuseb, siis tõstan hinda. Kasumiaruanded ja bilansid on hinna sees, mõnel on küll aastaaruanne eraldi aga üldiselt on see seal sees. Mõni tuleb ja tahab ainult aastaaruannet, aga see tähendab, et pead kogu raamatupidamise ära tegema, siis tunnitaskul ma mõtet ei näe, et isegi kui ma aastaaruannet teen, siis ma ütlen konkreetse hinna. Üldiselt väldin neid, sest see võtab kaua aega ja hind tuleks nii kallis. Noh kui võtad väikeettevõtte kus on nagu paar kolm arvet kuus, mõned ostuarved ka, oletame, et võtad selle eest mingi viiskümmend euri kuus, kui sa nüüd korrutad selle kaheteistkümnega, et vaata mis see hind siis tuleb, aga kui teed majandusaastaaruande, siis inimene ei mõtle nagu niipidi, et kui igakuiselt maksaksin nii palju aga kui korraga küsid kasvõi viissada euri, siis saadetakse sind kukele kuigi see töömaht on ju sama eks. Ma olen teinud odavamalt aastaaruandeid, kui nad hiljem jäävad kliendiks, et võtavad igakuise teenuse. Aga üldiselt ikka vaatan mahu järgi jah.

K: Kas olete lugenud raamatupidaja kutse-eesrika koodeksit?

V: Ei ole, noh eks ma nagunii tean mis seal on, aga otseselt lugenud nii sõna-sõnalt ei ole.

Lisa 9 järg

K: Aga kas Sa raamatupidamisteenuse osutamisel järgid raamatupidaja kutse-eesituse reegleid?

V: Ma arvan küll, noh ma pärast loen ta täpselt üle siis. Võinoh siinkohal, et kui ettevõtte juhtkond otsustab midagi, et noh umbes, mitte kriminaalset midagi, aga mingisugused kuupäevade muutmised või midagi sellist, et juhtkond teeb otsuse, siis ma võin ju mööda vaadata eetikast natuke.

K: Milles seisneb Teie jaoks raamatupidaja kutse-eesituse?

V: Konfidentsiaalsuses, ausus eksju, seadusandlus ja see noh. Aga et kui näiteks tuleb mulle mingi tšekk onju, mis nagu ilmselgelt pole ettevõtlusega seotud siis, noh mul on kolm varianti, et ma ei pane seda sisse, või ma võtan selle nõudena ülesse omaniku vastu onju või noh kes maksnud on või siis kolmas variant, et maksustangi ära. Ja ütlen alati kliendile ka, et nüüd on nii, et sellised valikuvariandid ja teeme nii või nii ja siis nemad ütlevad, et mis ma siis teen. Ma leian, et tuleb ikkagi kajastada õiglaselt ja õieti, et nii ikka ei saa, et kõik panen sisse mis mulle toodakse. Mul on selles mõttes head kliendid, et ega nad väga ei too mulle niimoodi suvalisi tšেকে onju aga ma ei paneks neid sisse ka. Ma pigem lõpetan suhte kliendiga ära, et kuskilt läheb piir, et kõike ei tee ja kõike ei saa rahas ka võtta. No ilmselt jah mitte suurfirmadega ei lõpetaks kohe ära. Aga need ühemehefirmad, need OÜ-tajad, et ma olen loobunud, või tähendab isegi mitte võtnud neid, et mõni küsib konsultatsiooni ja siis juba näed, et milline inimene on. Seda jama on rohkem, kui raha saad. Ma pole mingi tähenärija aga üldse mulle see tšekimajandus ei meeldi, et kui on tšekid, siis on juba hind kõrgem.

K: Millised koodeksis sätestatud põhiprintsiibid võimaldavad raamatupidamises eetikanoortest kõrvalekaldumist?

V: Ma arvan, ausus ja objektiivsus ehk, sest enim manipuleeritakse finantsnäitajatega maksustamisel. See tulebki näiteks vastuvõtukulude põhjal, et omanik toob mulle tšeki, et kannan vastuvõtukuludesse. See on kahe inimese oma, et ilmselt ju oli omanik üks sööja ja ja peaksin maksma erisoodustustusest maksu, aga küsin nimed ja kannan ikka vastuvõtukuludesse. Noh aga seda vastuvõtukulu tšekkide edasilükkamist ma teha ei viitsi ja informatsiooni esitamine, et see oleneb ettevõttest kuidas ma neid kandeid teen eksju, et kellele teen raamatupidamist kuupõhiselt, siis neil kannan ühe kandega näiteks teenustasud ja muud väljamaksed siis ja sisse tulnud raha eks, aga need kellele teen igapäevaseid raporteid ja asju, siis neil kannan igapäevaseid.

K: Kas ja kuidas on kutse-eesituse põrkunud kliendisuhetest tuleneva lojaalsusega?

V: MUL on olnud põrkumine seoses puhkusereservi kajastamisega, et kui on aasta lõpus puhkusejäak, siis peab arvestama selle kohustusega ka, et kui 1.jaanuaril kavatsevad kõik töötajad puhkuse välja võtta, siis kohustuse pead bilanssi üles võtma. Siis jääb kasumiaruandesse kuluks. Siis juhtkond tahtis seda mitte kajastada, kuna see suurendas kahjumit, AGA seal oli audiitor ja lõpliku otsuse langetas tema, et see on ebaoluline viga, et seda ei kajasta. Mul on head kliendid, et need suuremad, need on ise nii palju teadlikud raamatupidamisest juba, et nad oleks suutelised ka ise seda tegema aga see on neile ajakulu. Need kes on väiksemad, need ei tea ja usaldavadki raamatupidajat.

K: Kas ja kuidas on kutse-eesituse koodeksi põhimõtted võivad erineda kliendi tegevusalast tulenevalt ja tema teadlikkusest/teadmatusest maksunduse ja raamatupidamise osas.

V: Noh ega ta ei erine, et kõiki kohtlen samamoodi.

Lisa 9 järg

K: Kas olete täitnud ülesannet või vastanud küsimusele, milles tunnete, et ei ole olnud piisavalt kompetentne või ei omanud kogemusi? Mis oli selle põhjuseks?

V: Jah ikka, mõtlen, et kuidas ma ütlen seda nüüd, tuleb ikka olukordi kus ma midagi ei tea, aga ma siis ei tulista vastust vaid uurin välja. Küsin juristi käest või sõbrannalat, mis iganes, et mul on see audiitor ka, aga noh ma jah ikka uurin välja enne kui kindla vastuse ütlen.

K: Kas tunnete, et olete eksinud mõne eetikanõude vastu? Kui, siis millise?

V: Noh see konfidentsiaalsus, mõtlen seda, et tahad arutada kellegagi midagi ja aru pidada eks, aga no kui see keegi, võinoh ma näiteks arutan midagi oma sõbrannaga kes on ka raamatupidaja ja ehk oskab aidata, samas ta teab kus ma töotan ja kellele raamatupidamist teen, et siis noh kui eetilise see on eksole. No jaa ausus, et midagi ikka muudad ja ei esita alati õiget informatsiooni.

K: Kas ja mismoodi kasutate loovat raamatupidamist oma igapäevatöös?

V: Noh teen kandeid siis vähem kui tegelikult peaksin eks. Mõnikord teen nii, et ma ei jõua kuud kokku panna, et teen käibemaksu ära, liidan ostuarved kokku ja müügiarved kokku. Et noh siin on see kui mugav sa oled, mõned programmid küll tõmbavad otse sinna maksuametisse kui oled programmi sisestanud andmed aga kui sa esitad enne käibemaksudeklaratsiooni ära, siis sa pead manuaalselt sinna sisestama.

K: Kuivõrd lähtute kutse-eeetika koodeksist töös ette tulnud konfliktide lahendamisel?

V: Lähtun rohkem sisemisest eetikast. Aga kui konflikt juba on, mul on ühe korra juhtunud nii, et alguses ku võtsin ühe suurkliendi, mingi pool aastat olin teinud neile raamatupidamist. Tegin deklari ära ja panin maksud pankka üles ja ise sõitsin reisile ja nad unustasid maksud kinnitada. Kuna mina olin ära ja seal reisil olles polnud internetti, siis ma ei saanud kontrollida seda, et kas on kinnitatud. Nad osalesid ühel hankel, kust nad visati välja, et nad võitsid selle ja siis nad ei saanud seda ikkagi, sest oli maksuvõlg. Siis see on jah kõige suurem konflikt olnud, et üks isik seal avaldas valjusti oma pahameelt, aga mingeid sanktsioone või et ma oleks pidanud selle hankemaksu kinni maksuma, seda polnud. Aga nüüd leppisime reeglid kokku, et mina panen maksud ülesse pankka üks päev enne, saadan selle kohta meili neile ja siis kui on maksude tasumise päev, siis vaatan veel üle ja kui ei ole kinnitatud, siis saadan meeldetuletuse. Kui siis ka ununeb, et ma ei pea lõpmatuseni käima kontrollimas, et siis läheb vastutus neile.

K: Suur tänu Sulle aja ning heade vastuste eest!

Lisa 10. Intervjuu transkriptsioon, vastaja 5

Aeg: 09.11.2015 kell 14.45

Asukoht: intervjuueeritava kodu

Intervjuueeritav: vastaja 5

Intervjuu kestis 31 minutit ja 2 sekundit

Edaspidi „K“ tähistab intervjuueerija küsimust ning „V“ intervjuueeritava vastust.

K: Mis on Teie vanus?

V: 23

K: Kui kaua olete töötanud raamatupidajana?

V: Noo nii kolm neli aastat

K: Millist haridustaset omate?

V: TTÜ Tallinna Kolledžis omandasin bakalaureusekraadi.

K: Mis eriala olete lõpetanud?

V: Majandusarvestuse eriala.

K: Mis koolitusi olete läbinud?

V: Mõned maksukoolitused, aga praegu rohkem ei oskagi välja tuua.

K: Kas olete läbinud raamatupidaja kutseeksami?

V: Ei ole läbinud ühtegi kutseeksamit, ilmselt ei läbi ka.

K: Kas töötate raamatupidamisbüroos, erasektori ettevõttes, eraettevõtja või FIE-na?

V: Raamatupidamisbüroos raamatupidajana.

K: Mitmele mikroettevõttele Te raamatupidamist teete?

V: Hetkel olen lapsehoolduspuhkusel, aga teen kahele mikroettevõttele raamatupidamist.

K: Mille alusel moodustub Teie hinnakiri?

V: Üldjuhul on fikseeritud kuutasu põhine, aga kui on harilikust rohkem kandeid või keerukamad tehingud või näiteks aastaaruande koostamine, siis tuleb juurde lisatasu.

K: Kas olete lugenud raamatupidaja kutse-eesitika koodeksit?

V: Jah, olen küll.

K: Kas Te raamatupidamisteenuse osutamisel järgite raamatupidaja kutse-eesitika koodeksis sätestatud põhimõtteid?

V: Kindlasti jah.

K: Milles seisneb Teie jaoks raamatupidaja kutse-eesitika?

V: Konfidentsiaalsuses. Kindlasti ka arvestuse ning aruannete õiges kajastamises ka.

K: Millised koodeksis sätestatud põhimõtted võimaldavad raamatupidamises eetikanõuetest kõrvalekaldumist?

V: Võibolla igäüks mingil määral, kuid võibolla kõige enam ausus ja objektiivsus ning tasu saamine.

K: Kas ja kuidas on kutse-eesitika põrkunud kliendisuhetest tuleneva lojaalsusega?

V: Kindlasti on. Kui ettevõtte juhil on erinev arusaam raamatupidaja tööst, näiteks juht arvab, et ah see on nii lihtne ja ei nõua palju aega või midagi taolist. Ja aruannete või info kajastamisest, näiteks ettevõtte juht soovib infot ühtemoodi kajastada, aga raamatupidaja kutse-eesitika mõistes ei ole see õige, no toome näite, et kui ettevõtte tegeleb autoremondiga ning klient soovib remondi arve asemel saada renditeenuse arvet, siis see ei ole õige, kuna ettevõtte põhitegevusala on autoremont, mitte renditeenuse osutamine ning renditeenuse arve esitamine oleks vale ja tekitaks EMTA's kohe kahtlusi, see muudab raamatupidaja töö väga keeruliseks ja raskeks.

Lisa 10 järg

K: Kas ja kuivõrd kutse-eeetika koodeksi põhimõtted võivad erineda kliendi tegevusalast tulenevalt ja tema teadlikkusest/teadmatusesest maksunduse ja raamatupidamise osas?

V: Kindlasti võivad erineda ju. Oleneb, et mis tegevusalal ettevõtte tegutseb, sellest tulenevalt ka tuleb järgida erinevat maksunduse poolt ja vajadusel kajastada raamatupidamises erinevalt.

K: Kas olete täitnud ülesannet või vastanud küsimusele, milles tunnete, et ei ole olnud piisavalt kompetentne või ei omanud kogemusi? Mis oli selle põhjuseks?

V: Ei ole seda küll ette tulnud. Ikka uurin enne järgi vastuse kui vastan, sest muidu pärast on hullem ja selle olukorra eest vastutada, et kergem on otsida lahendus ja vajadusel pidada nõu kolleegiga näiteks või midagi.

K: Kas tunnete, et olete eksinud mõne eetikanõude vastu? Kui, siis millise?

V: Jah, olen küll, aususe, objektiivsuse ja kutsealase käitumise põhimõtteid. Noh erisoodustuse õiges kajastamises olen eksinud. Olen kuludes vähem kajastanud ja EMTA'lt rohkem käibemaksu tagasi küsinud. Ja see kompetentsus ka, et kuna olen suhteliselt vähe aega raamatupidaja olnud, siis ikka tuleb ette kahtlemist oma otsuste õigsuses, et pole enesekindel.

K: Kas ja mismoodi kasutate loovat raamatupidamist oma igapäevatoos?

V: Noh, et ei kannan ehk kõiki arveid läbi selle kuupäevaga mil need tehti ja panen teenustasud kokku ühte kandesse. Eelmistes vastustes tulid ka mõned näited välja.

K: Kuivõrd lähtute kutse-eeetika koodeksist toos ette tulnud konfliktide lahendamisel?

V: Püüan alati lähtuda oma toos raamatupidaja kutse-eeetika koodeksist.

K: Suur aitäh Sulle vastuste ja aja eest!